

טנא פירות העמל

לקט מאמרותיו של
הרב זאב שטיינמץ

רעיונות וקישורים בדרוש
על פרשת חיי שרה

מכון הו"ל טנא פירות העמל

טל. 052-7620949

להאזנה בידיש :

טל. 03-3068787 שלוחה 4/3

לדרשות הקדשות וכל ענין:

tenepeirotheamal@gmail.com

כל שנות אברהם ושרה היו שוין לטובה
וַיְהִי חַיֵּי שָׂרָה מֵאָה שָׁנָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה
וְשִׁבְעַת שָׁנִים שָׁנֵי חַיֵּי שָׂרָה (בראשית כג. א.)

ברש"י, לכך נכתב שנה בכל כלל וכלל
לומר לך שכל אחד נדרש לעצמו, בת ק'
כבת כ' לחטא מה בת כ' לא חטאה
שהרי אינה בת עונשין אף בת ק' בלא
חטא, ובת כ' כבת ז' ליופי, וברש"י שני
חיי שרה, כולן שוין לטובה.

אחר שפי' רש"י בת ק' כבת כ' לחטא
ובת כ' כבת ז' ליופי, ממילא ידענו את
חיי שרה עד היותה בת ק', אבל מהיותה
בת ק' ואילך עד היותה בת קכ"ז לא
ידענו עדיין, ולזה בא המקרא להוסיף שני
חיי שרה שכולן היינו גם מבת ק' עד בת
קכ"ז שוין לטובה.

וב' תשבחות לשרה אמנו כאן, הא' הוא
שלא חטאה והב' הוא היופי, שבח היופי
ודאי מדבר מיופי רוחני יופי פנימי יופי
שאין תלוי בסיווד וכיור, יופי אשר כדי
להסתירו יש להטמין את שרה בתיבה
וכברש"י על הפסוק וַיְהִי קְבוּאָה אֲבָרָם
מִצְרִימָה וַיֵּרְאוּ הַמִּצְרִים אֶת הָאִשָּׁה כִּי יָפָה
הָיָה מְאֹד (בראשית יב. יד) שהטמין אותה
בתיבה ועל ידי שתבעו את המכס פתחו
וראו אותה, ואם מדובר ביופי רוחני אזי
מסתמא יופי זה תלוי בשבח שלא חטאה,
וב' התשבחות קשורים זה בזה, ואמר רב
יצחק (מגילה יד ע"א) יסכה זו שרה ולמה
נקרא שמה יסכה שסוכה ברוח הקודש,
הרי אם היא סוכה ברוח הקודש אז ודאי
שלא חטאה, יסָּכָה זו שָׂרָה בגימטריא
תרי"ג ירמוז אשר מה שהיא סוכה ברוח

הקודש הוא מכוון להתורה הקדושה שיש
בה תרי"ג מצוות. והרי בהמשך הגמרא
שם, דבר אחר יסכה שהכל סוכין ביופיה,
שְׁהַכֵּל סוּכִין בְּיֹפֶיהָ עה"כ גם הוא
בגימטריא תרי"ג בגימטריא יסָּכָה זו
שָׂרָה, הרי שכמו שלילת החטא כן היופי
שניהם קשורים ושורש אחד להם.

עוד מוכרח שיופיה של שרה מדבר ביופי
רוחני, שהרי אברהם אפילו בדידיה לא
איסתכל (בבא בתרא טז ע"א) דכתיב הִנֵּה נָא
יָדַעְתִּי כִּי אִשָּׁה יָפֹת מֵרָאָה אָתָּה (בראשית יב. יא)
מכלל דמעיקרא לא הוה ידע לה, ומי
אשר כלל לא איסתכל לא בדידיה ולא
בדאחרני מה לו להיות מבין ביופי ולידע
מהו היופי עד שיאמר עתה ידעתי כי
אשה יפת מראה את, אלא ודאי מדבר
ביופי רוחני שבוה מבין אברהם, יופי
הזורח והמאיר על שרה.

ושאמרנו שמאה שנה ועשרים שנה ושבע
שנים ועוד בא המקרא להוסיף שני חיי
שרה שכולן היינו גם מהיותה בת ק' עד
היותה בת קכ"ז שוין לטובה, ואילו
באברהם שנאמר וְאַלֶּה יָמֵי שָׁנֵי חַיֵּי
אַבְרָהָם אֲשֶׁר חֵי מֵאֹת שָׁנָה וְשִׁבְעִים שָׁנָה
וְחָמֵשׁ שָׁנִים (בראשית כה. ז) וברש"י בן מאה
כבן שבעים ובן שבעים כבן חמש בלא
חטא ושוב לא נצרנו שיהיה נכתב שני
חיי אברהם לפרש שכולן שוין לטובה
היינו לא רק עד מאה שנה אלא אף להלן
עד קע"ה, שהרי בפסוק שאחר כך כבר
מפורש וַיָּגֶעַ וַיָּמָת אֲבָרָהָם בְּשִׁיבָה טוֹבָה
זָקֵן וְשָׁבַע (בראשית כה. ח), אם זקן וגם שבע,
אזי ודאי שכולם שוין לטובה.

וברמב"ן הקשה שהרי בשני חיי ישמעאל נאמר כשני חיי אברהם בשוה, ולא היו שוים בטובה כי מתחילה היה רשע ועשה תשובה בסוף, ועוד כי שנה שנה לחלק משמע ואיננו נדרש להשוותן, וכתב הרמב"ן כי שנה שנה ושנים דרך הלשון הוא, ומה שבמדרש בת ק' כבת כ' לחטא, לא דרשו כן אלא מיתור הלשון שחזר ואמר שני חיי שרה שכללן והשוה אותן ולא ידרשו כן באברהם.

אמנם לשון המדרש (בראשית רבה פרשה נח א) ויהיו חיי שרה מאה שנה יודע ה' ימי תמימם ונחלתם לעולם תהיה (תהלים לו. יח) פשם שהן תמימים כף שנותם תמימים, בת עשרים כבת שבע לנוי בת מאה כבת עשרים שנה לחטא, דבר אחר יודע ה' ימי תמימם זו שרה שהיתה תמימה במעשיה אמר רבי יוחנן כהדא עגלתא תמימה, ונחלתם לעולם תהיה שנאמר ויהיו חיי שרה, מה צריך לומר שני חיי שרה באחרונה, לומר לך שחביב חיהם של צדיקים לפני המקום בעולם הזה ולעולם הבא. הרי מיתור הלשון שחזר ואמר שני חיי שרה למדו לחביבות חיי הצדיקים לפני הקב"ה בעולם הבא כבעולם הזה, ולא ללימוד שבת ק' כבת כ' לחטא ובת כ' כבת ז' ליופי.

הרואה עזים בחלום שנים מתברכות לו
ויהיו חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה
ושבע שנים שני חיי שרה (בראשית כג. א.)

כבת כ' לחטא מה בת כ' לא חטאה שהרי אינה בת עונשין אף בת ק' בלא חטא, ובת כ' כבת ז' ליופי. ואם תקשה מה כשהיתה בת יותר ממאה שכבר אין הלימוד של אף בת ק' בלא חטא וכן כשהיתה בת כ"א שכבר אין הלימוד של בת כ' כבת ז' ליופי. אך אין זו קושיא שהרי רש"י ממשיך והולך שני חיי שרה כולן שוין לטובה, כלומר שכל קכ"ז שנות חיי שרה שוין לטובה ליופי ובלא חטא. ואמר רב יוסף (ברכות נו ע"א) הרואה עזים שנים מתברכות לו שנאמר ודי חלב עזים ללחמך (משלי כו. כו), בקשר שבין עזים לשנים ואף לא שנים סתם אלא שנים ברוכות בדוקא, אפשר ברמז לפי שכל קכ"ז שנותיה של שרה היו מבורכות כנ"ל, לכן הרואה עזים בחלום שנים מתברכות לו כי עזים בגימטריא קכ"ז הרומז לשני חיי שרה המבורכות.

כימך ימי תחילתך טובים,
כן דבאך ימי זקנתך יהיו טובים
וכן נרמז בפסוק בְּרָזַל וּנְחָשֶׁת מְנַעַלְךָ
וּכְיִמְיֶךָ דְּבִאָּךְ (דברים לג. כה), שברש"י
וכימך דבאך, כימך שהם טובים לך שהן
ימי תחילתך ימי נעורך, כך יהיו ימי זקנתך
שהם דואבים זבים ומתמוטטים. דהיינו כימי
תחילתך כך ימי זקנתך יהיו טובים לך,
וכן בתרגום אונקלוס וכימך דבאך וכיומי
עולמתך תקפך, הרי מפורש שכל שנותיך
יהיו לטובה כמו שני חיי שרה שכולן גם
משנת ק' עד שנת קכ"ז שוין לטובה,
כְּיִמְיֶךָ דְּבִאָּךְ בגימטריא קכ"ז.

ואפשר להמליץ כי מה ששנים מתברכות
להרואה עזים שהן בגימטריא קכ"ז שנות

ברש"י לכך נכתב שנה בכל כלל וכלל
לומר לך שכל אחד נדרש לעצמו, בת ק'

על ידי בשורת העקדה פרחה נשמת שרה ומתה
וְתָמַת שָׂרָה בְּקָרְיָת אֶרְבַּע הוּא חֶבְרוֹן
בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיָּבֹא אֲבֹרָהָם לִסְפֹּד לְשָׂרָה
וְלִבְכֻתָּהָ (בראשית כג. ב.).

ברש"י, ונסמכה מיתת שרה לעקדת
יצחק לפי שעל ידי בשורת העקדה
שנודמן בנה לשחיטה וכמעט שלא נשחט
פרחה נשמתה ממנה ומתה.

בלשון וכמעט שלא נשחט, אפשר
בסיעתא דשמיא בדרוש לפי שנאמר
וְשׁוֹר אוֹ שֶׁהָ אִתּוֹ וְאֵת בָּנוֹ לֹא תִשְׁחָטוּ
בְּיוֹם אֶחָד (ויקרא כב. כח) ושם ברש"י נוהג
בנקבה שאסור לשחוט האם והבן או
הבת ואינו נוהג בזכרים שמותר לשחוט
האב והבן, ועוד שם ברש"י אותו ואת בנו
אף בנו ואותו במשמע, ובתרגום יונתן בן
עוזיאל נתפרש הענין על רחמנות, עמי
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הֵיכְמָא דְּאֲבוֹנֵן רַחֲמֵן בְּשִׁמְיָא
כֵּן תִּהְיוּן רַחֲמָנִין בְּאֶרְעָא, תוֹרָתָא אוֹ
רַחֲמִילָא יְתֵהּ וְיֵת בְּרָה לָא תִיכְסוּן בְּיוֹמָא
חָד. ממילא, הלשון כמעט שלא נשחט
היינו שכאשר שמעה שרה שעדיין לא
נשחט, מיד הקדימה ופרחה נשמתה
ומתה כדי שבנה יחידה יצחק לא יהיה
נשחט לפי שאין הקב"ה עושה תורתו
פלסתר שהרי נאמר אותו ואת בנו לא
תשחטו שנוהג באם ובנה, ואף להתרגום
יונתן בן עוזיאל טעם אותו ואת בנו הוא
לאור רחמי השי"ת.

נשים זכיון דנטרין לגברייחו עד דאתו מבי רבנן
וַיָּבֹא אֲבֹרָהָם לִסְפֹּד לְשָׂרָה וְלִבְכֻתָּהָ
(בראשית כג. ב.).

חיי שרה הוא ממה שנאמר ודי חלב עזים
ללחמך, וברש"י במשלי שם, ודי
פרנסתך ללחמך וללחם ביתך תסתפק
בחלב העזים, ובמצודת דוד, יהי לך די
מחסורך חלב עזים למאכלך ולמאכל
אנשי ביתך. כן היה בשרה וַיִּקַּח חֲמָאָה
וְחָלָב (בראשית ית. ת, וַיִּקַּח חֲמָאָה וְחָלָב וּבֶן הַבָּקָר
אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּתֵּן לַפְּנִיָּה) ולחם לא הביא לפי
שפירסה נדה והיה די חלב בשביל
שהאורחים לא יחסרו מכל טוב, שטרם
בחמאה וחלב ובן הבקר.

ואדהכי השנים הנקראות מבורכות אלו
הן שנים שבהן הוא משבח לבורא יתברך
שמו מתוך רוב שפע, זֶה אֱלֹהֵי וְאֵנְהוּ
בגימטריא קכ"ז.

כבוד תורה דיחיד חמור מתלמוד תורה דיחיד
וְתָמַת שָׂרָה בְּקָרְיָת אֶרְבַּע הוּא חֶבְרוֹן
בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיָּבֹא אֲבֹרָהָם לִסְפֹּד לְשָׂרָה
וְלִבְכֻתָּהָ (בראשית כג. ב.).

במדרש (בראשית רבה פרשה נח. ה) וַיָּבֹא
אֲבֹרָהָם לִסְפֹּד לְשָׂרָה מֵהֵיכָן בָּא, מֵהַר
הַמּוֹרִיָּה, ובמסכת תענית (טז ע"א) מאי הר
המוריה וכו' הר שיצא ממנו הוראה
לישראל. והספדה של שרה בודאי הוא
כבוד תורה כהספדו של חכם כמו שראינו
בדרפרס דאספדה לכלתיה בבי כנישתא
(מגילה כח ע"ב). ממילא אחר שבמסכת
מגילה (ג ע"ב) כבוד תורה דיחיד חמור,
תלמוד תורה דיחיד קל, הרי שאברהם
עזב מקום תלמוד תורה והוראה דיחיד
ובא להספיד את שרה שהוא כבוד
התורה והוא חמור מתלמוד תורה.

שמשם תצא תורה והוראה ולכן שפיר
הכא משום יקרא דאברהם משהו לה לשרה,
דודאי ניחא לה לשרה דמשהו לה עד דאתי
אברהם מבי רבנן מהר המוריה.

אציין שכשהגאון בעל שבט הלוי שמע
ממני דברים אלה נתמלא חיוך ועונג,
והנה מהכתובים עמדי מתוך דברים
שאמר ביום כ"ז אלול תשכ"ח לפני מיטת
אמו בבני ברק אחר שהלכה לעולמה
בכ"ד אלול בניו יורק. ויבא אברהם
לספוד לשרה שאמרו שבא מהר המוריה,
בא לתרץ שבא רק לסופדה ולבכותה
ולא היה שם בשעת יציאת נשמתה
הטהורה, והלא זה מן החסידים הכי
גדולים לעמוד בשעת יציאת נשמת
ישראל ובפרט אצל קדושים כאלה, אבל
טרדתו בהר המוריה הוא מעכב אותו, וכן
אני אומר (לשונו של בעל שבט הלוי) שלא
זכיתי לעמוד אצלה בשעה שמתה בעו"ה
בארץ נכר, אבל אולי זה לזכות בעדנו
שהייתי טרוד בתלמוד תורה והוראה
אשר זה היה רצונה ושמחתה, על כן
אבוא כהיום רק לסופדה ולבכותה.

מספידין על הנשים כראוי להן,

כדפרס אספדה לכלתיה בבי כנישתא

וַיָּבֹא אַבְרָהָם לְסַפֵּד לְשָׂרָה וְלִכְפֹּתָהּ
(בראשית כג. ב.)

בהלכות הספד (שו"ע יורה דעה סימן שד"ט סעיף ב)
כָּשֶׁם שֶׁמִּסְפִּידִין עַל הָאֲנָשִׁים כִּךָּ מִסְפִּידִין
עַל הָנָשִׁים כִּרְאוּיָהּ לָהֶן, וּבבא"ר הגולה הביא
מהרמב"ן בספר תורת האדם להוכיח כן
מעובדא דרפרס בר פפא (מגילה כח ע"ב), בתי

איבעיא להו (סנהדרין מו ע"ב) הספידא יקרא
דחיי הוי או יקרא דשכבי הוי, למאי
נפקא מינה, דאמר לא תספדוה לההוא
גברא (אם יקרא דחיי אין שומעין להנפטר שצויה לבל
יספידוהו) אי נמי לאפוקי מיורשין (אם יקרא
דשכבי מצינאים שכר הספדנים מהיורשים בעל כורחם),
תא שמע ויבוא אברהם לספוד לשרה
ולבכותה, ואי אמרת משום יקרא דחיי
הוא, משום יקרא דאברהם משהו לה
לשרה (וכי משהים קבורת שרה עד שיבא אברהם
מהעקדה), שרה גופה ניחא לה כי היכי
דמייקר בה אברהם.

הנה ודאי לא בכל חי אפשר לומר שניחא
למת ביקריה של החי עד דמשהו ליה
למת, וצריך לברר עד היכן אפשר לומר
שהמת עצמו ניחא ליה דמייקר ביה פלוני
החי, כלומר כגון שממתינים בקבורת
המת לקרובו הנמצא אי שם, האם יכול
אותו קרוב להתמהמה בטענה שהנפטר
ניחא ליה ביקריה עד דמשהו לקבורה
בשבילו. אמנם אין במחשבה וטענה זו
הגיון וסברא, אך לענ"ד מפורש הוא שאי
אפשר ללמוד ממה שבאברהם ושרה
איכא למימר שרה גופה ניחא לה דמייקר
בה אברהם. לפי שבמדרש (בראשית רבה
פרשה נח. ה) וַיָּבֹא אַבְרָהָם לְסַפֵּד לְשָׂרָה
מֵהֵיכָן בָּא מֵהַר הַמּוֹרִיָּה, ובמסכת תענית
(טז ע"א) מאי הר המוריה הר שיצא ממנו
הוראה לישראל, ובמסכת ברכות (יז ע"א)
אמר ליה רב לרבי חייא נשים במאי זכיין
וכו' ונטרין לגבריהו עד דאתו מבי רבנן,
ממילא שרה אמנו ודאי גם היא בצדקותה
היתה מאותן דנטרין לגבריהו בעלה
אברהם אבינו עד דאתו מהר המוריה

כנסיות מספידין בהן הספד של רבים, היכי דמי הספידא דרבים וכו', רפרם אספדה לכלתיה בבי כנישתא, אמר משום יקרא ידי ודמיתא אתו כוליה עלמא. ועל התמיהה מדוע לא הביא להוכיח מויבוא אברהם לספוד לשרה תירץ בילקוט הגרשוני חדא דאין למדין מקודם מתן תורה ועוד שכיון שאברהם היה טפל לשרה בנביאות ליכא למיגמר מהתם.

גם אפשר מה שדוקא מרפרם בר פפא מביא להוכיח שכשם שמספידין על האנשים בבית הכנסת אם הוה הספידא דרבים וראוי להם כך מספידין על הנשים בבית הכנסת אם ראוי להן, היינו שאם הספד הראוי להן הוא בבית הכנסת אז מספידין אותן אף בבית הכנסת, וזה איכא למיגמר רק מרפרם דאספדא לכלתיה בבי כנישתא ולא מויבוא אברהם לספוד לשרה דהספידא לא הוה בבי כנישתא.

עוד אפשר לפי שעל דאיבעיא להו (סנהדרין מו ע"ב) הספידא יקרא דחיי הוי או יקרא דשכבי הוי וכו' תא שמע ויבוא אברהם לספוד לשרה ולבכותה, ואי אמרת משום יקרא דחיי הוא, משום יקרא דאברהם משהו לה לשרה (וכי משהים את קבורת שרה עד שאברהם יבוא מהעקדה), שרה גופה ניחא לה כי היכי דמייקך בה אברהם, הרי שבדחיית הגמרא יש אפשרות לומר שהספדה של שרה הוא כבודו של אברהם ואפשרות זו היא רק בדרך אפשר, אבל בעובדא דרפרם אין זה רק בדרך אפשר אלא בודאי הוא כן, דאמר משום יקרא ידי ודמיתא אתו כוליה עלמא.

הקשר שבין ליקוי חמה ואב"ד שמת ולא נספד כהלכה ויבא אברהם לספד לשרה ולכפתה (בראשית כג. ב).

תנו רבנן (סוכה כט ע"א) בזמן שהחמה לוקה סימן רע לעובדי כוכבים וכו', בשביל ארבעה דברים חמה לוקה, על אב בית דין שמת ואינו נספד כהלכה וכו'.

הקשר בין מה שהחמה לוקה ובין אב בית דין שמת ואינו נספד כהלכה אפשר בדרך דרוש בענין הספדה של שרה אמנו שהוא ודאי כבוד תורה של בעלה אברהם ולפי שבמדרש (בראשית רבה פרשה נח ה) ויבא אברהם לספד לשרה מהיכן בא מהר המזרח, ובמסכת תענית (טז ע"א) מאי הר המוריה הר שיצא ממנו הוראה לישראל, והספדה של שרה כהספדו של חכם ואב בית דין כמו שראינו שרפרם אספדה לכלתיה בבי כנישתא (מגילה כח ע"ב), והספדה של שרה היה באור יום חמה בצהרים כמשמע מרש"י על הפסוק לכל באי שער עירו (בראשית כג. י) שכולן בטלו ממלאכתן ובאו לגמול חסד לשרה, וכיון שכולן בטלו ממלאכתן וראו גם איך שאברהם אבינו קנה את המערה מעפרון הרי ודאי שהחמה האירה ואז הועברה המערה לאברהם למקנה לעיני כולם וכמו שאמר עפרון לעיני בני עמי נתתיה לך קבר מתד (בראשית כג. יא). והיינו שאם אב בית דין שמת נספד כהלכה אז יש קידוש ה' לעיני הגוים ולאור החמה.

תנו לי אחוזת קבר אחוזת עתידית
גר ותושב אנכי עמכם תנו לי אחוזת
קבר עמכם ואקברה מתי מלפני
(בראשית כג. ד).

והיה לו חלק בארץ. ולעיל (בראשית יג. ז)
הבאנו בקשר שבין הבטחת הזרע
להבטחת הארץ, עיין שם.

תנו לי אחוזה שכבר יש בה קבר של אדם וחיה
גַר וְתוֹשֵׁב אֲנֹכִי עִמָּכֶם תִּנְּנוּ לִי אַחֲזוֹת
קֶבֶר עִמָּכֶם וְאֶקְבְּרָה בְּתוֹכָהּ מִלְּפָנַי (בראשית
כג. ד).

ברש"י אחוזות קבר אחוזות קרקע לבית
הקברות, וכתב הרא"ם שאחוזות שייך
בקרקע שהיא תחת רשות האדם, לא כן
קבר שהוקצה למת, לכן פ"י רש"י שיתנו
לו אחוזות לעשות בית הקברות. ועדיין
אמנם בקבר עצמו אין שייך לשון אחוזות,
אך אולי אפשר לומר פירוש תנו לי
אחוזות קבר כלומר אחוזות שיש בה מכבר
קבר של אדם וחיה שכבר היו שם מקדמת
דנא, כלומר שאברהם ביקש לקנות
מעפרון אחוזות כזו שכבר יש בה קבר של
אדם וחיה, וכן מפורש בפסוק, וַיִּקֶם שָׂדֶה
עֶפְרוֹן אֲשֶׁר בְּמִכְפֶּלֶה אֲשֶׁר לִפְנֵי מִמְרָא
הַשָּׂדֶה וְהַמַּעְרָה אֲשֶׁר בּוֹ וְכָל הָעֵץ אֲשֶׁר
בַּשָּׂדֶה אֲשֶׁר בְּכָל גְּבֻלוֹ סָבִיב לְאַבְרָהָם
לְמִקְנָה וְגו' וְאַחֲרֵי כֵן קָבַר אֲבִרָהָם אֶת
שָׂרָה אִשְׁתּוֹ אֶל מַעְרַת שָׂדֶה הַמִּכְפֶּלֶה עַל
פְּנֵי מִמְרָא (בראשית כג. יז-יח-יט).

אחוזות שיש בה מכבר קבר של אדם וחיה,
הנה מערה זו כפולה בזוגות כברש"י לקמן
וַיִּתֵּן לִי אֶת מַעְרַת הַמִּכְפֶּלֶה (בראשית כג. ט),
אמנם כפולה בזוגות אדם וחיה אברהם
ושרה יצחק ורבקה יעקב ולאה, אך עד
עכשיו היה מערה ומקום אחד של קבורת
אדם וחיה וכעת כשקנה האחוזות נוסף מקום

ברש"י גר ותושב אנכי עמכם, אם תרצו
הריני גר ואם לאו אטלנה מן הדין שאמר
לי הקב"ה לְזַרְעֲךָ אֶתֵּן אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת
(בראשית יב. ז). והרי לעיל על הפסוק וַיְהִי
רִיב בֵּין רָעִי מִקְנֵה אַבְרָם וּבֵין רָעִי מִקְנֵה
לוֹט וְהַכְנַעֲנִי וְהַפְּרִזִּי אֲזִי יוֹשֵׁב בְּאֶרֶץ
(בראשית יג. ז) פ"י רש"י לפי שהיו רועי לוט
מרעים בהמתם בשדות אחרים ורועי
אברם מוכיחים אותם על הגזל והם
אומרים ניתנה הארץ לאברם ולו אין
יורש ולוט יורשו ואין זה גזל והכתוב
אומר והכנעני והפריזי אז יושב בארץ
ולא זכה בה אברם עדיין, ואם כן איך בא
אברהם בטענת אם תרצו הריני גר ואם
לאו אטלנה מן הדין, והרי לא זכה בה
עדיין ליטלה מן הדין.

ונראה שהבדל רב יש בין מה שרועי לוט
מרעים בהמתם בשדות אחרים ואברם
עדיין לא זכה בארץ ובין להשתמש
במערה לאחוזות קבר. כיון שאמנם כעת
עדיין לא זכה בה ולכן אי אפשר להשתמש
בה לרעות בהמות, אך לעתיד בודאי
יזכה בה אברם ולכן תנו לי אחוזות קבר
שהיא אחוזות עתידית, ובפרט אצל ישראל
מאמינים בני מאמינים (שבת צו ע"א) בני
אברהם שנאמר בו וְהָאֱמִין בָּה' (בראשית טו.
ו) שהם מאמינים ומצפים בכל יום לתחיית
מתי ישראל ברחמים, לזה ודאי אפשר
ויכול אברם ליטלה מן הדין.

והחזקוני כתב שבפרשת לך לך שעדיין
לא זכה בה אברם, עדיין לא היה לו זרע
וכתיב לזרעך אתן את הארץ הזאת,
אבל עכשיו בפרשת חיי שרה נולד יצחק

שני לקבורת הג' זוגות אברהם ושרה יצחק ורבקה יעקב ולאה, הרי ב' מערות נפרדים וכמפורש בעובדא דרבי בנאה דהוה קא מציין מערתא (בבא בתרא נח ע"א, שהיה נכנס במערות ומודד אורכן מבפנים ואחר כך מבחוץ כנגדן ועשה שם ציון סיד להכיר מקום הטומאה ולא יביאו טהרות דרך כאן), כי מטא למערתא דאברהם וכו' עייל עיין ונפק, כי מטא למערתא דאדם הראשון יצתה בת קול ואמרה וכו' כמידת החיצונה כך מידת הפנימית, ולמאן דאמר שני בתים זו למעלה מזו, כמידת עליונה כך מידת התחתונה.

פירוש המכפלה בית ועליה על גביו, או שכפולה בזוגות, או שכך שם המקום בלא נתינת טעם וייתכן לי את מערת המכפלה אשר לו אשר בקצה שדהו בכסף מלא יתננה לי בתוכם לאחוזת קבר (בראשית כג. ט).

ברש"י, המכפלה בית ועליה על גביו, דבר אחר שכפולה בזוגות. לפירוש ראשון שבית ועליה על גביו, נמצא שכבר אז היה נקרא כן מערת המכפלה, אבל לפירוש שני שכפולה בזוגות, כיון שבאותה שעה עדיין לא היתה כפולה בזוגות, אז עדיין לא נקראה כן, ותמוה שאברהם אבינו אמר ויתן לי את מערת המכפלה כשעדיין לא נכפלה בזוגות, כן בפסוק ויתמת שרה בקרית ארבע הוה חבורן (בראשית כג. ב) שברש"י קרית ארבע על שם ארבע ענקים שהיו שם, דבר אחר על שם ארבע זוגות שנקברו שם. נמצא לפירוש ראשון שעל שם ארבע ענקים הרי כבר אז היה נקרא כן קרית ארבע, אבל לפירוש שני שעל שם ארבע זוגות,

הרי באותה שעה עדיין לא היו שם ארבע זוגות ולכאורה עדיין לא נקרא קרית ארבע. ובענין קרית ארבע עוד עיין ברא"ם ובאבן עזרא ובבלי יקר, ובענין המכפלה עיין ברמב"ן ששם המקום אשר בו השדה הוא מכפלה ואין צורך לבקש טעם לשם המקומות, אמנם במדרש (בראשית רבה פרשה נח. ח) אמרו שכפל הקב"ה קומתו של אדם הראשון וקברו בתוכה, ועל דעתם היה כל המקום ההוא נקרא כן מעולם והם לא ידעו טעמו, כי עפרון בדמי השדה מכר לו הכל על דעתו שאין שם. ולשון המדרש שדה עפרון אשר במכפלה מלמד שנכפלו בעיני כל אחד ואחד שכל מי שהוא קבור בתוכה בטוח ששכרו כפול ומכפל, אמר רבי אבהו שכתב הקדוש ברוך הוא קומתו של אדם הראשון וקברו בתוכה. כן בספורנו זה לשונו, מערת המכפלה מקום ששמו מכפלה כאומרו ויקם שדה עפרון אשר במכפלה.

בכסף בפת"ח תחת הבי"ת או בשו"א תחת הבי"ת וייתכן לי את מערת המכפלה אשר לו אשר בקצה שדהו בכסף מלא יתננה לי בתוכם לאחוזת קבר (בראשית כג. ט).

כל בכסף שבתורה הוא בפת"ח תחת הבי"ת כמו ואברהם כבד מאד במקנה בכסף ובזהב (בראשית יג. ב) וכן כשישראל עברו בגבול ארץ אדום נצטוו אכל תשברו מאתם בכסף ואכלתם וגם מים תכרו מאתם בכסף ושתייתם (דברים ב. ו) וכך אמרו לאדום אכל בכסף תשברני ואכלתי ומים בכסף תתן לי ושתייתי

עמכם והנחתם אותם במלון (יהושע ד. ג, וציו אותם לאמר שאו לכם מזה מתוך הירדן ממצב רגלי הכהנים הכין שתיים עשרה אבנים והעברתם אותם עמכם והנחתם אותם במלון אשר תלינו בו הלילה) יכול בכל מלון ומלון תלמוד לומר אשר תלינו בו הלילה וכתוב ואת שתיים עשרה האבנים האלה אשר לקחו וגו' (יהושע ד. כ), ע"כ, והנחתם אותם במלון לא בשו"א תחת בי"ת השימוש במלון, אלא במלון בפת"ח שהיא כמו ה"א הידיעה, במלון הוא המלון אשר תלינו בו הלילה ולא בכל מלון ומלון.

והקמץ שבשי"ן בכמה מקומות כמו בברכות שאחר קריאת שמע שחרית, אמת שאתה הוא ה' אלהינו, ובמודים שאתה הוא ה' אלהינו, ובתפילת גשם שאתה הוא משיב הרוח ומוריד הגשם, הנה כי כן כבר נאמר ועשית לי אות שאתה מדבר עמי (שופטים ו. יז) וברשי" שם שאתה כמו שאתה, ולשון הרד"ק כמו שאתה בסגול השי"ן כמו עד שקמתי דבורה (שופטים ה. ז), שהשי"ן בפתח במקום הסגול, ונקמצה שי"ן שאתה להרחיב על האל"ף (כלומר שהאות אל"ף היא מהאותיות אהח"ע הנחות).

השדה נתתי לך, וממילא המערה אשר בו לך נתתי לא אדני שמועני השדה נתתי לך והמערה אשר בו לך נתתי לעיני בני עמי נתתי לך קבר מתה (בראשית כג. יא).

פעם נאמר פעולת הנתינה לפני לך ופעם נאמר לך לפני פעולת הנתינה, ובהבדל ביניהם נראה כי השדה נתתי לך

(דברים ב. כח), ובמעשר שני ונתתה בכסף וצרת הכסף בידך (דברים יד. כה) ובאמה עבריה ומכר לא תמכרנה בכסף (דברים כא. יד), ורק כאן באברם שאמר לעפרון בכסף מלא יתננה לי, בכסף בשו"א תחת הבי"ת. ונראה פשוט שכאן אין תיבת בכסף לבד שם דבר, כי כאן נסמך בכסף לתיבת מלא, כלומר באיזה כסף, זהו כסף שהוא מלא, ובתרגום אונקלוס בכסףא שלים יתנינה לי, וברשי" בכסף מלא אשלם כל שווייה. מה שאין כל שאר בכסף שבתורה שאינו נסמך לתיבה אחרת המודיעה באיזה כסף מדובר, ולכן בכסף בפת"ח תחת הבי"ת שעושהו לבי"ת הידיעה כמו כל ה"א הידוע כי אין צריך עוד להודיע, וכענין לאל ברוך נעימות יתנו למלך אל חי וקים שבברכת יוצר אור, שבשער הכוונות (דושי עלינו לשבח וטסח התפילה) לאל ברוך נעימות צריך לומר הלמד בקמ"ץ, ר"ל לאל הידוע שהוא ברוך יתנו לו נעימות, ואם תהיה נקודה בשו"א אזי יהיה פירוש לאל של ברוך ואין לו הבנה כי האל עצמו הוא הברוך, וכן למלך אל חי וקיים צריך לנקוד אות הלמד ראשונה בקמץ (כן בסידורי עדות המזרח ובסידור עבודת השם בעלזא וסידור חלקת יהושע ביאלא, ויש סידורים כמו בארדיטשוב שנקוד למלך בפת"ח, ולענין זה היינו הך כבקמ"ץ) כלומר למלך הידוע שהוא אל חי וקיים.

כן בי"ב אבנים שהניחו בגלגל אחר שעברו את הירדן, שבמסכת סוטה (לו ע"א) ואחר כך הביאו את האבנים וכו' וכתבו עליהם את כל דברי התורה בשבעים לשון וכו' וקיפלו את האבנים ובאו ולנו בגלגל שנאמר והעברתם אותם

עפרון אומר השדה והמערה לך נתתיה
בפרהסיא לעיני בני עמי, אבל את הארבע
מאות שקל כסף תתן לי בענעא ביני ובינך
לא אֲדִינִי שְׁמַעֲנִי הַשְׂדֵּה נְתַתִּי לָךְ וְהַמְּעָרָה
אֲשֶׁר בּוֹ לָךְ נְתַתִּיהָ לְעֵינֵי בְנֵי עַמִּי
נְתַתִּיהָ לָךְ קִבֵּר מִתְּךָ, אֲדִינִי שְׁמַעֲנִי אֶרֶץ
אֲרֻבַּע מֵאוֹת שְׁקָל כֶּסֶף בֵּינִי וּבֵינְךָ מִזֶּה
הוּא וְאֵת מִתְּךָ קִבֵּר (בראשית כג. יא-טו).

עפרון אמר לאברהם לעיני בני עמי
נתתיה לך כי כולם באו לגמול חסד עם
שרה, ואמר עפרון, מה שנתתיה לך, זה
יהיה לעיני כולם, אבל כששאל ממון
אמר ארבע מאות שקל כסף ביני ובינך
מבלי שבני עמו יראו שנוטל הוא ממון.

יודע ה' ימי תמימים מיום שנימול ונעשה תם, ועל
אלה הימים נחלתם לעולם תהיה שיזכה לעולם הבא
וְאֶבְרָהָם זָקֵן בָּא בַּיָּמִים וְה' בֵּרַךְ אֶת
אֶבְרָהָם בְּכָל (בראשית כד. א).

בחלק הדרוש שבשׁו"ת גליא מסכת (להגאון
הרב דוד אבי"ד טוהאדורוק) בהספדו על הגאון רבי
חיים מוולאז'ין אמר שהלך למנוחתו כבוד
זקן ושבע ימים בן ע"ב שנים, ונולד יום ב'
דשבעות ונסתלק י"ד סיון ופי' עליו מאמר
חז"ל (ראש השנה יא ע"א וסוטה יג ע"ב וקידושין לח
ע"א) אֵת מִסְפֵּר יָמָיִךְ אֲמַלֵּא (שמות כג. כו)
שהקב"ה יושב וממלא שנותיהם של צדיקים
מיום אל יום, ומשה רבינו אמר בן מאָה
וְעֶשְׂרִים שָׁנָה אֲנֹכִי הָיוֹם (דברים לא. ב) היום
מלאו ימי ושנתי בוי באדר נולד ובו באדר
מת, ולפי זה יש לדקדק למה לא נתקיים
בצדיק הזה (הגר"ח מוולאז'ין) מקרא הזה,
אלא שאמנם באמת אדרבה זהו עדות

כמשמעו, מדבר מפעולת הנתינה
וכברש"י נתתי לך הרי הוא כמו שנתתיה
לך, אבל לך נתתיה אין מדבר מפעולת
הנתינה, אלא כפועל היוצא מנתינה
ראשונה, שהרי כך אמר אברהם לבני
חת, שְׁמַעֲנִי וּפָגַעוּ לִי בְּעֶפְרוֹן בֶּן צֹחַר
וַיִּתֵּן לִי אֶת מַעְרַת הַמַּכְפֵּלָה אֲשֶׁר לוֹ
אֲשֶׁר בְּקֶצֶה שְׂדֵהוּ (בראשית כג. ח-ט), ואם
לבסוף נתן לא את המערה אלא את
השדה, הרי גם קצה שדהו נכלל בזה,
ולזה אמר השדה נתתי לך, נמצא ממילא
שהמערה אשר בו לך נתתיה כלומר
שכבר היא נכללת בנתינת השדה.

עפרון אומר שהשדה היא כמו שכבר נתתיה לך, ואברהם
אומר שכסף השדה מוס אצלי והלואי נתתי לך כבר
לא אֲדִינִי שְׁמַעֲנִי הַשְׂדֵּה נְתַתִּי לָךְ וְהַמְּעָרָה
אֲשֶׁר בּוֹ לָךְ נְתַתִּיהָ לְעֵינֵי בְנֵי עַמִּי נְתַתִּיהָ
לָךְ קִבֵּר מִתְּךָ, וַיִּדְבֵּר אֵל עֶפְרוֹן בְּאָזְנֵי
עַם הָאֶרֶץ לֵאמֹר אִם אֵם אֵתָה לוֹ שְׁמַעֲנִי
נְתַתִּי כֶּסֶף הַשְׂדֵּה קֹחַ מִמֶּנִּי וְאֶקְבְּרָה אֶת
מִתִּי שָׁמָּה (בראשית כג. יא-ג).

על דברי עפרון לאברהם לא אדוני
שמעני השדה נתתי לך פי' רש"י הרי הוא
כמו שנתתיה לך, ועל תשובת אברהם
לעפרון אך אם אתה לו שמעני נתתי כסף
השדה פי' רש"י מוכן הוא אצלי והלואי
נתתי לך כבר. ואפשר, אחר שעפרון אמר
לאברהם שהשדה הרי היא כמו שנתתיה
לך, ענהו אברהם במין השאלה, אתה
עפרון אומר לי אברהם שהשדה היא כמו
שכבר נתתיה לי, ולזה אני אברהם אומר
לך שמעני נתתי כסף השדה כי מוכן הוא
אצלי והלואי נתתי לך כבר.

נֶאֱמָנָה תִּכּוֹן לְעֵד (משלי יב. יט, שְׁפֹת אֱמֶת תִּכּוֹן לְעֵד) שְׁנֵתִיקִים בּוֹ הַמִּקְרָא אֶת מִסְפֵּר יָמֶיךָ אִמְלֵא, דֹּאִיתָא בַּמִּדְרָשׁ בִּאֲבֵרָהּם וּבְדוּד שְׁנֵאֲמַר בָּהֶם זֶקֶן בֹּא בִּימִים כִּי הִרְשָׁעִים אָף שִׁישׁ לָהֶם זִקְנָה אֵין לָהֶם יָמִים כִּי כָל אֱלוֹ הַיָּמִים לַהֲקַבֵּ"ה אֵין בָּהֶם חִפְץ וְאֵין עוֹלִין לַחֲשׁוֹן וְלֹא עֲלִיהֶם נֹאמַר אֶת מִסְפֵּר יָמֶיךָ אִמְלֵא, רַק עַל הַצְדִּיקִים שֶׁעִסְקוּ כָל יְמֵיהֶם בַּתּוֹרָה וּבַמִּצְוֹת וְלֹא עִבְרוּ עֲלֵיהֶם חֹס וְשָׁלוֹם שׁוֹם יוֹם בִּלְאִי קִבְּלַת מַלְכוּת שָׁמַיִם וְעוֹל מִצְוֹת, עַל כֵּאלֹה נֹאמַר שֶׁהֵמָּה בָּאִים בִּימִים כְּלוֹמַר שְׁבֹאוּ לְמִנוּחָתָם עִם הַיָּמִים שִׁמְיָהֶם בָּאוּ בְּשִׁלְיֻמוֹת אַחַת לְאַחַת לְמִצּוֹא לַחֲשׁוֹן, עַל יָמִים כֵּאלֹו כִּיוֹן הַכְּתוּב לּוֹמַר אֶת מִסְפֵּר יָמֶיךָ אִמְלֵא, וּבַמִּסְכָּת סִנְהֶדְרִין (קִי ע"ב) מֵאִמְתִּי תִינוּק בֹּא לְעוֹלָם הָבָא וּמְסִיק רַב נַחֲמָן בַּר יִצְחָק מִשְׁעָה שְׁנִימוֹל, וּבִזְהָ מִתְפַּרֵּשׁ הַפְּסוּק יוֹדֵעַ ה' יָמֵי תְּמִימָם וְנִחְלָתָם לְעוֹלָם תְּהִיָּה (תְּהִלִּים לז. יח) לִפִּי שְׁבִאֲבֵרָהֶם נֹאמַר הִתְהַלֵּךְ לִפְנֵי ה' וְהָיָה תְּמִימָם (בְּרֵאשִׁית יז. א) וְקוֹדֵם הַמִּילָה לֹא הָיָה תְּמִימָם, וּפִירוּשׁ הַמִּקְרָא יוֹדֵעַ ה' יָמֵי תְּמִימָם הֵינּוּ מִשְׁעָה שְׁנִימוֹל וְנַעֲשֶׂה תָם שֶׁהוּא עַת וּזְמַן שֶׁנִּחְלָתָם לְעוֹלָם תְּהִיָּה כְּלוֹמַר שֶׁמֵּאֲתוֹ זְמַן יֵשׁ לוֹ נַחֲלָה לְעוֹלָם הָבָא, וּלְפִי זֶה נִתְקִיִּים בַּהֲגָאוֹן רַבִּי חִיִּים מוּלְאָזִין בַּמּוֹעֵד וּבְזִמְנֵי מִקְרָא שְׁכָתוֹב אֶת מִסְפֵּר יָמֶיךָ אִמְלֵא הֵינּוּ יָמֵי תְּמִימָם שְׁלֹו שְׁנוּלָד בְּיוֹם ב' דְּשִׁבְעוֹת וְנִימוֹל בְּיוֹם י"ד סִיוָן, לְפִיכֵךְ בְּיוֹם זֶה מְלֹאוֹ יָמֵי הַתְּמִימָם שְׁלֹו, וּבַמִּשְׁעָה שְׁנֵתִיקִים בּוֹ אֶת מִסְפֵּר יָמֶיךָ אִמְלֵא מִיּוֹם הַלִּידָה ב' בְּאֶדֶר נוֹלָד וּב' בְּאֶדֶר מָת, שְׁאֵנִי מִשָּׁה שְׁדַרְשׁוּ בֵּיה וְתִרָא אֶתּוֹ כִּי טוֹב הוּא (שְׁמוֹת ב. ב) שְׁנוּלָד מֵהוּל.

אֲבֵרָהֶם אֲבִינוּ זֶקֶן בֹּא לְעוֹלָם הָבָא עִם כָּל יָמָיו אָף שֶׁתִּינוּק בֹּא לְעוֹלָם הָבָא מִשְׁעָה שְׁנִימוֹל מִכָּל הַנֶּחֱלָל שִׁיּוּדֵעַ ה' יָמֵי תְּמִימָם, וְהָרִי וְאֲבֵרָהֶם בֶּן תִּשְׁעִים וְתִשְׁעִים שָׁנָה בְּהִמְלֹו בְּשֵׁר עָרְלָתוֹ (בְּרֵאשִׁית יז. כד) וְלֹא מִתִּישָׁב לּוֹמַר שִׁמְיָי תְּמִימָם דֹּאֲבֵרָהֶם הֵם מֵהַיּוֹתוֹ בֶּן צ"ט שָׁנִים שֶׁרַק מֵאָז זִכְרִים לְעוֹלָם הָבָא לְנַחֲלָתָם לְעוֹלָם תְּהִיָּה. וּבִדְרָךְ דְּרוּשׁ, אַחֵר שֶׁאֲבֵרָהֶם זֶקֶן בֹּא בִּימִים הֵינּוּ שְׁבֹא עִם כָּל יוֹם וְיוֹם שְׁלֹו שְׁאָף יוֹם אֶחָד מִיָּמֵי חַיָּיו לֹא הִלְכוּ בְּבִטְלָה כְּלָל, מִמִּילָא כִּיוֹן שְׁבֹא בִּימִים וְיָמָיו תְּמִימָם מְנוּצָלִים כְּדַבְעִי, זֶהוּ יוֹדֵעַ ה' יָמֵי תְּמִימָם הֵינּוּ אֲבֵרָהֶם הָבָא בִּימִים הַתְּמִימָם שְׁלֹו, וּבַתְּמִימָם כֵּאלֹה נֹאמַר וְנִחְלָתָם לְעוֹלָם תְּהִיָּה הֵינּוּ שֶׁנִּחְלָתָם לְעוֹלָם הָבָא תְּהִיָּה לְעוֹלָם גַּם עַל יָמִים קוֹדֵם שְׁנִימוֹל, וּבַפֶּרֶט לִפִּי דִתְנִיָא (גְּדִרִים לז ע"א) רַבִּי אֹמַר גְּדוּלָה מִלָּה שְׁאֵין לָךְ מִי שֶׁנִּתְעַסֵּק בַּמִּצְוֹת כֹּאֲבֵרָהֶם אֲבִינוּ וְלֹא נִקְרָא תְּמִיִם אֱלֹא עַל שֵׁם מִלָּה וְאֹמַר הַכְּתָב סוֹפֵר (שְׁרִית י"ד סִימָן קט) וְכִי יִצְחָק וְיַעֲקֹב לֹא נִתְעַסְקוּ בַּמִּצְוֹת כֹּאֲבֵרָהֶם, אֱלֹא שִׁיִּצְחָק וְיַעֲקֹב קִיִּימוּ אֶת כָּל הַמִּצְוֹת לְאַחֵר שְׁנִימוֹלוֹ וְלֹא הָיָה קֶשֶׁה עֲלֵיהֶם קִיּוֹם הַמִּצְוֹת כְּמוֹ שֶׁהָיָה קֶשֶׁה לְאֲבֵרָהֶם שֶׁקִּיּוֹם אֶת הַמִּצְוֹת קוֹדֵם שְׁנִימוֹל כֹּאֲשֶׁר כָּח הַתְּנִיָּא עֲדִיין לֹא הוּחַלֵּשׁ בְּקִרְבּוֹ.

וְזֶהוּ שֶׁבַּמִּסְכָּת מְגִילָה (יא ע"א) הוּא אֶחָד שְׁוֹרֵשׁ (אֶסְתֵּר א. א) הוּא בְּרִשְׁעוֹ מִתְחִילָתוֹ וְעַד סוֹפּוֹ הוּא עֲשׂוֹ (בְּרֵאשִׁית לו. מג) הוּא בְּרִשְׁעוֹ מִתְחִילָתוֹ וְעַד סוֹפּוֹ הוּא דָּתָן וְאַבְיָרָם (בַּמִּדְבָּר כו. ט) הֵן בְּרִשְׁעָן מִתְחִילָתָן וְעַד סוֹפָן הוּא הַמֶּלֶךְ אֶחָז (דְּבָרִי הַיָּמִים ב' כח. כב) הוּא בְּרִשְׁעוֹ מִתְחִילָתוֹ וְעַד סוֹפּוֹ, אֲבָרָם הוּא אֲבֵרָהֶם

וכתיב בירמיה בטרם אצרך בבטן ידעתיו (ירמיה א. ה) וכו', (בספר מנחת המאור למהר"י אבהב חלק א' פרק ב' וכן תימא מנא לן שנתקדש אברהם מן הבטן, יש לומר דהכי קים להו דדרשינן גזרה שנה ידעה ידעה, באברהם כתיב ידעתיו והתם כתיב בטרם אצרך בבטן ידעתיו). ואם במילה מזכירים ידיד זה אברהם אבינו שנתקדש מבטן, ממילא לא קשיא מידי וכבר מבטן אף קודם שנצטווה על המילה ומל הוא זוכה לעולם הבא.

לא מיום השמיני אלא כבר מבטן לשמך חמה ונמולס ובמעלתו של אברהם אבינו שימיו גם קודם שנימול היו תמימים ונחלתו לעולם הבא גם על ימים קודם שנימול, זהו כענין שבספה"ק סידורו של שבת (הדרוש הרביעי שבת בחל תזכור, פרק ב' מאמר ה) מה ששיבח אותו הכתוב וימל אברהם את יצחק בנו בן שמונת ימים כאשר צוה אותו אלהים (בראשית כא. ה) שלכאורה הציווי כבר מפורש בתורה קודם ומה בא עתה ללמדנו כאשר צוה אותו אלהים, גם שלפי לשון הכתוב היה לומר בן שמונה ימים ומהו בן שמונת ימים, אולם הכתוב בא ללמדנו שתיכף כשהוליד את יצחק וכבר היה מצווה מפי ה' אלוקיו למולו בן שמונת ימים ראה את הנולד וליבו היה מתאוה ומשתוקק ובווער כאש לקיים מצות מילה שנצטווה כבר, ולרוב האהבה הלז כל השמונת ימים היה לו מחלת לב מחמת חולת אהבה שהיה מתאוה לקיים המצוה אך הגביל לו הקב"ה וביזם השמיני ימול בשר ערלתו (ויקרא יב. ג) ולא קודם, וה' הטוב הרואה ללבב ומצרף מחשבה טובה למעשה היה יודע באברהם שבכל רגע ורגע היה רצונו

(דברי הימים א' כו) הוא בצדקו מתחילתו ועד סופו הוא אהרן ומשה (שמות ו. כו) הן בצדקן מתחילתן ועד סופן. באברהם הוא אברהם נאמר שמו מקודם היינו כשהיה אברהם וגם שמו אחר כך הוא אברהם מה שאין באחרים, וזה לומר שהוא אברהם בצדקו מתחילתו קודם שנימול ועד סופו כשכבר נימול ושמו אברהם.

והענין לבוא לעולם הבא גם על ימים קודם שנימול ראינו בתינוקות ישראל שהושלכו ליאור במצרים, דתנא (סוטה יב ע"א) עמרם גדול הדור היה, כיון שראה שאמר פרעה הרשע כל הבן הילוד היארה תשליכו (שמות א. כב) אמר לשוא אנו עמלין עמד וגירש את אשתו עמדו כולן וגירשו את נשותיהן, אמרה לו בתו אבא קשה גזירתך יותר משל פרעה וכו' פרעה לא גזר אלא בעולם הזה ואתה בעולם הזה ולעולם הבא. והרי אף שלכאורה תינוקות ישראל הושלכו ליאור קודם שנימולו, עם כל זאת אמרה מרים שגזירת פרעה אינה לעולם הבא.

עוד אפשר מה שימי תמימים דאברהם להיותו זוכה לעולם הבא הם משנולד ולא מזמן שנימול בהיותו בן צ"ט שנים, לפי שעל הגמרא במסכת מנחות (נג ע"א וע"ב) יבוא ידיד זה שלמה המלך דכתיב וכו' בן ידיד זה אברהם דכתיב מה לידידי בביתי (ירמיה יא. ט) אמרו בהתוס' ד"ה בן ידיד בא"ד ומה שאומר בברכה של מילה אשר קדש ידיד מבטן אומר ר"ת דהיינו אברהם שנקרא ידיד כדאמרין הכא וקידשו הקב"ה מן הבטן שדורש במדרש דכתיב באברהם פי ידעתיו (בראשית יח. יט)

מאוד לעשות המצוה ולא השיג את תאוותו כי אם עבור מצות ה' שציווהו להמתין על יום השמיני, העלה עליו כאילו קיים המצות מילה בכל השמונת ימים כולם בכל רגע ורגע כי רצונו וחפצו היה מאוד לזה אי לאו בשביל גבול המקום, ועל כן אמר הכתוב וימל אברהם את יצחק בנו בן שמונת ימים ולא אמר בן שמונה ימים, שאם היה אומר בן שמונה ימים היה משמע שמל אותו ביום השמיני לבד, אבל הפסוק מעיד שמל את יצחק בן שמונת ימים הוא התכללות כל השמונה ימים ביחד ובלשונו נקרא אֶכְטִיל טַעַג והעלה עליו הכתוב כאילו מל אותו כל השמונת ימים רצופים, ע"כ. ההבדל הזה בין שמונה ובין שמונת הוא פשוט, וביותר נראה כעין ההבדל שבין וְהָיוּ נִכְנָסִים לַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי כִּי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי יָרַד ה' לְעֵינֵי כָל הָעָם עַל הַר סִנִּי (שמות יט. יא) שמדבר מיום השלישי דוקא, ובין הָיוּ נִכְנָסִים לְשִׁלְשֶׁת יָמִים אֶל תִּגְשׁוּ אֶל אִשָּׁה (שמות יט. טז) שמדבר על כל השלושת ימים.

ודברי הספה"ק סידורו של שבת אפשר שהם בכוונת הפייט הנאמר בברית מילה יום ליבשה (לרבי יהודה הלוי), הַבָּאִים עִמָּךְ בְּבְרִית חוֹתֶמֶךָ וּמִבְטָן לְשִׁמְךָ הַמָּה נְמוּלִים, והרי הם נימולים לא מבטן אלא רק ביום השמיני, אלא כאמור שכבר מבטן לשמך הם מתאווים ומשתוקקים לקיים מצות המילה, ובזה גם מתיישב מה שבהגדה של פסח אָחַד אָנִי יוֹדֵעַ אֶחָד אֱלֹהֵינוּ שֶׁבְּשִׁמְיָם וּבָאָרֶץ שְׁנֵי לַחֹת הַבְּרִית שְׁלֹשָׁה אָבוֹת אַרְבַּע אֲמָהוֹת חֲמִשָּׁה חוֹמְשֵׁי תוֹרָה שֵׁשָׁה סְדְרֵי מִשְׁנָה

שִׁבְעָה יָמִי שִׁבְתָּא שְׁמוֹנָה יָמִי מִלָּה תִשְׁעָה יָרַחֵי לְדָה עֲשָׂרָה דְּבָרִיא אֶחָד עָשָׂר כּוֹכְבֵּיא שְׁנַיִם עָשָׂר שְׁבֻטֵּיא שְׁלֹשָׁה עָשָׂר מְדִיא שְׁבֻכוֹלֵן הֵן שְׁנַיִם או שְׁלוּשָׁה או אַרְבַּע וְכו' אבל במילה אף שיום המילה הוא רק ביום השמיני ימול עם כל זאת שמונה ימי מילה, כי הם שמונה ימי מילה של השתוקקות וציפייה לקיים המצוה. ועל הפסוק תָּן חֶלֶק לְשִׁבְעָה וְגַם לְשְׁמוֹנָה (קהלת יא. ב) אומר רבי אליעזר (ערוכין מ' ע"ב) שבעה אלו שבעת ימי בראשית, שמונה אלו שמונת ימי מילה, אמנם ברש"י שם שבעת ימי בראשית שהשבת נבחר מתוכה, שמונה ימי מילה שהשמיני נבחר מתוכה, אך עדיין לשון הכתוב משמע שכל השמונה ימים מתייחסים להמילה ומושפעים מהמילה, והלא כן הוא גם בשבת מקור הברכה המשפעת לכל שבעה יומין כמו שכבר כמה פעמים כתבנו בזה.

וכזה אפשר גם בפירוש תשעה ירחי לדה באחד מי יודע שבהגדה של פסח שלכאורה הם רק תשעה ירחי עיבור ואילו הלידה הוא רק לבסוף ולא בכל התשעה ירחים ומהו תשעה ירחי לידה, אך לפי שלכאורה כל ענייני הפיוט הזה מיוחדים לעם ישראל אֶחָד אֱלֹהֵינוּ שְׁנֵי לַחֹת הַבְּרִית שְׁלֹשָׁה אָבוֹת אַרְבַּע אֲמָהוֹת חֲמִשָּׁה חוֹמְשֵׁי תוֹרָה שֵׁשָׁה סְדְרֵי מִשְׁנָה שִׁבְעָה יָמִי שִׁבְתָּא שְׁמוֹנָה יָמִי מִלָּה עֲשָׂרָה דְּבָרִיא אֶחָד עָשָׂר כּוֹכְבֵּיא שְׁנַיִם עָשָׂר שְׁבֻטֵּיא שְׁלֹשָׁה עָשָׂר מְדִיא וְאִילוּ תִשְׁעָה יָרַחֵי לְדָה ידוע לא רק לישראל אלא גם לאומות העולם, ותרין כ"ק אדמו"ר

ממונקאטש (חדש בחדש, ניסן תשנ"ז עמוד ה)
 על פי מה שכתב בצמח צדיק שגם את
 התורה שלמד במעי אמו אפילו שהמלאך
 משכחו זוכה להשיג ולזכור אם לומד
 תורה לשמה שאז מצא מין את מינו
 וניעור (עירובין ט' ע"א ועוד מקומות בש"ס) ואצל
 אומות העולם הולכין ה' ירחי לידה
 להבל ולריק, אבל בני ישראל מתפארים
 ואומרים תשעה מי יודע תשעה אני יודע
 תשעה ירחי לידה שאצלנו גם את התורה
 שלמד באותן ט' חודשים אפשר לידע על
 ידי הלימוד תורה לשמה, ממילא כמו
 שבגלל הציפייה לקיום מצות מילה
 נקראים כל השמונה ימים ימי מילה וכבר
 מבטן לשמך המה נמולים, כן כל
 התשעה ירחי עיבור בישראל שלומד
 תורה במעי אמו נקראים תשעה ירחי
 לידה לפי שכל התשעה חודשים הם
 בתורה וכהכנה להיות נולד.

הילולת בנימין בן יעקב ביום לידתו י"א מרחשון
 ואדהכי במה שנוהגים לשמור ההילולא
 של בנימין בן יעקב ב"א מרחשון יום
 פטירת רחל אמנו שהוא יום לידת בנימין
 לפי שהקב"ה ממלא שנותיהם של
 צדיקים ובפרט צדיק כבנימין בן יעקב
 שהוא מארבעה שמתו בעטיו של נחש
 (בבא בתרא יז ע"א), הרי ודאי יום פטירתו
 הוא ביום לידתו. ולפי הנ"ל בגליא מסכת
 בפירוש יודע ה' ימי תמימים משעה
 שנימול ונעשה תם ועל אלו הימים יזכו
 לעולם הבא ונחלתם לעולם תהיה, נמצא
 שהקב"ה ממלא שנותיהם של צדיקים
 מיום המילה ליום הפטירה ורק בנוולד
 מהול כמשה רבינו מתקיים את מספר

ימיך אמלא לא מיום הברית אלא מיום
 הלידה ליום הפטירה, אזי כדי לשמור את
 ההילולא של בנימין בן יעקב ביום לידתו
 י"א מרחשון צריך לומר שאף הוא נולד
 מהול, אמנם בילקוט שמעוני (בראשית פ"א
 תחילת רמז טז) אָדָם הָרִאשׁוֹן נִבְרָא מֵהוּל וְכֵן
 אִיּוֹב וְכֵן שֵׁת וְכֵן נֹחַ וְכֵן שֵׁם וְכֵן יַעֲקֹב וְכֵן
 יוֹסֵף וְכֵן מֹשֶׁה וְכֵן בָּלָעַם וְכֵן שְׁמוּאֵל וְכֵן
 דָּוִד וְכֵן יִרְמְיָה (ועיין מדרש תנחומא נח ה),
 ובנימין בן יעקב לא הוזכר.

שים נא ירך תחת ירכי להשביעו חפץ של מצוה
 ולא אמר תחת ירכך להשביע העבד במילתו
 וַיֹּאמֶר אֲבִרְהָם אֶל עֲבָדָיו זֶקֶן בֵּיתוֹ
 הַמִּשְׁלָל כָּכָל אֲשֶׁר לוֹ שִׁים נָא יָרֵךְ תַּחַת
 יָרְכִי (בראשית כד. ב).

ברש"י תחת ירכי לפי שהנשבע צריך
 שיטול בידו חפץ של מצוה כגון ספר
 תורה או תפילין, והמילה היתה מצוה
 ראשונה לו ובאה לו על ידי צער והיתה
 חביבה עליו ונטלה, ע"כ. וכבר אמרו מה
 שלא אמר תחת ירכך להשביע העבד
 במילתו, לפי ששל אברהם היתה
 ראשונה לו קודם מילת העבד.

ובהלכות ברכות השחר כתב בבאר
 היטב (שרע א"ח סי' מו ס"ק ז) שבב"ח משמע
 שלפי מה שלקמן סעיף ה' אם קדם וברך
 זִוְקָה כְּפֻפִּים קִדְּם שִׁבְרָה מְתִיר אֲסוּרִים
 לֹא יִבְרַכְנָה (שכין שנתן הודאה שנוקף לגמרי הרי
 בכלל זה גם מתיר אסורים שנתחייב מיד כשיושב) הוא
 הדין אם בירך שלא עשני אשה בראשונה
 לא יברך שוב על עכו"ם ועבד כי עבד
 זיל מאשה והעכו"ם זיל מעבד. ובי"ג

הַשָּׁבָעָה לִי וַיִּשָּׁבַע לוֹ (בראשית מז. כט-לא)
ולא אמר לו שים ירך תחת ירכך כדי
להיות נשבע, שם כבר כתבנו שיעקב אף
שלא לו היתה המילה מצוה ראשונה, אך
כדרכו של אברהם עשה גם הוא ואמר
ליוסף שים נא ירך תחת ירכי.

בנות ענר אשכול וממרא או בנות ישמעאל ולוט
וְאֵם לֹא תֹאכְלָה הָאִשָּׁה לְלֶכֶת אַחֲרֶיךָ
וְנָקִית מִשְׁבַּעְתִּי זֹאת רַק אֶת בְּנֵי לֹא
תִשָּׁבַע שָׁמָּה (בראשית כד. ח).

ברש"י ונקית משבועתי וקח לו אשה
מבנות ענר אשכול וממרא. אבל אליעזר
לא הזכיר זאת בבית בתואל, אלא אמר
וְעָתָה אִם יִשְׁכַּם עֲשִׂים חֶסֶד וְאַמַּת אֶת
אֲדֹנִי הִגִּידוּ לִי וְאִם לֹא הִגִּידוּ לִי וְאִפְּנָה
עַל יָמִין אוֹ עַל שְׂמָאל (בראשית כד. מט)
וברש"י על ימין מבנות ישמעאל, על
שמאל מבנות לוט שהיה יושב לשמאלו
של אברהם. ואפשר מה שאמר רבי אֶחָא
(בראשית רבה פרשה ס. ח) יָפָה שִׁיחָתָן שֶׁל
עֲבָדֵי בְּתֵי אָבוֹת מִתּוֹרָתָן שֶׁל בָּנִים
שתורת והנהגת בנים נלמד משיחת עבדי
אבות, שאם ראית שבתואל ולבן לא
משלימים רצונך הטוב אז אל תהא מספר
להם את תכניותיך בפירוט שהרי בין כך
הם לא עושים טובתך.

והנה את בנות הכנעני שלל אברהם
לגמרי ואילו מבנות ענר אשכול וממרא
הקיל בס כי הם היו שכנים טובים בעלי
בריתו כמו שנאמר על אברם והוא שִׁכָּן
בְּאַלְנֵי מִמְרָא הָאֲמֹרִי אֲחִי אֲשָׁכַל וְאֲחִי עֲנֵר
וְהֵם בְּעָלֵי בְרִית אֲבָרָם (בראשית כד. יג), והרי

עיקרי הרמב"ם אֲנִי מֵאֲמִין שֶׁהַבּוֹרָא
יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ גּוֹמֵל טוֹב לְשׁוֹמְרֵי מִצְוֹתָיו
וכמו כל איש ישראל גם אשה שהיא
במצוות עשה שהזמן גרמא היא תקבל
שכר על אותן מצוות, אך עבד כנעני שגם
הוא בחיוב מצוות כאשה מה דינו לגבי
שכר על המצוה, כי מצד אחד הוא מחוייב
בהן אך מצד שני אינו כאשה שהרי היא
מחוייבת מצד עצמה ואילו חיוב העבד
הוא לא מצד עצמו אלא מצד אדונו שהוא
אדונו ובעליו ואם אדונו לא היה ישראל
אז העבד לא היה באותן מצוות, וכדוגמא
פשוטה הרי עבד כנעני אף שחייב
במצוות כאשה אבל אחר שמת לא
יקברוהו בין ישראלים. וכן בענין כל
תאחר לנשים, שבתוס' ראש השנה (ו' ע"ב)
ד"ה אשה בעלה משמחה בא"ד מפרש
רבינו תם שאין החיוב עליה לשמוח אלא
על בעלה שהוא חייב להעלותה כדי
שישמח עמה כדכתיב וְשִׂמְחָתָּ אִתָּהּ
וּבֵיתָךְ (דברים יד, טו) לפיכך לא קרינא בה
וּבְאֵת שָׁמָּה וְהִבְאֵתָם שָׁמָּה (דברים יב, ה-ו)
ולכן אין היא בבל תאחר.

ממילא מעלת מילת אליעזר לכאורה
אינה מתייחסת אליו כי הוא מל כעבד של
אברהם, והשתא אתי שפיר מה שאברהם
לא אמר לאליעזר שים נא ירך תחת
ירכך כי אין זו מצוה המתייחסת לאליעזר
אלא מצד אברהם אדונו, ואם כן ודאי
ששים נא ירך תחת ירכי שלי אברהם שזו
מצוה ראשונה שלי גם ביחס למילת
אליעזר שמתייחסת אל אדונו. ומה שזוּקְרָבו
יְמֵי יִשְׂרָאֵל לְמוֹת וַיִּקְרָא לְבָנֹו לְיוֹסֵף וַיֹּאמֶר
לוֹ וגו' שים נא ירך תחת ירכי וגו' וַיֹּאמֶר

בהשבעת אברהם את אליעזר. שלעיל ה' אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם אֲשֶׁר לָקַחְנִי מִבֵּית אָבִי וּמֵאֶרֶץ מוֹלַדְתִּי וְאֲשֶׁר דִּבֶּר לִי וְאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לִי לֵאמֹר לְזֶרַעְךָ אֶתֵּן אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת הוּא יִשְׁלַח מִלְאָכּוֹ לִפְנֵיךָ וְלָקַחְתָּ אִשָּׁה לְבָנִי מִשָּׁם (בראשית כד. ז), וברש"י ה' אלהי השמים ולא אמר ואלהי הארץ ולמעלה אמר וְאֲשַׁבֵּיעַךָ בָּהּ אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם וְאֱלֹהֵי הָאָרֶץ אֲשֶׁר לֹא תִקַּח אִשָּׁה לְבָנִי מִבְּנוֹת הַכְּנַעֲנִי (בראשית כד. ג) עיין שם ברש"י מה שכתב, אך בדעתנו העניה אמרנו שלמעלה השביעו על השלילה לא תיקח אשה לבני מבנות הכנעני לכן השביעו בה' אלקי הכל אלקי השמים ואלקי הארץ, אבל כאן אמר לו שאלקי השמים אשר נשבע שלזרעי יתן את הארץ התחתונה להיותם מעלים את הגשמיים אשר בארץ אל הרוחניות השמימית, בזה הזכיר אלקי השמים אשר נשבע לי לזרעך אתן את הארץ הזאת, אלקי השמים אשר לשם זרעי יהיו מעלים את גשמיים הארץ אשר נשבע להם.

גם עיין ברמב"ן שביאר בדרכו, אך אנו בדעתנו העניה כתבנו בדרך מוסר על פי מה שברש"י.

כשנודע יצחק שעשיו עתיד להחריב את ארץ ישראל אמר שעשיו בל יראה גאות ה' וְאִם לֹא תִאָּכֵל הָאִשָּׁה הַזֹּאת לְלֶכֶת אַחֲרַיָּה וְנִקִּיתָ מִשְׁבַּעְתִּי זֹאת רַק אֶת בְּנִי לֹא תִשָּׁב שָׁמָּה (בראשית כד. ח).

ואמר רבי יצחק (מגילה ו' ע"א) מאי דכתיב ויחן רשע כל למד צדק (ישעיה כו. י) יחן רשע

טוב שכן קרוב מאד רחוק (משלי כו. י) אח רחוק הלא הם לוט וישמעאל הרחוקים. אך להבין עדיין מאי מעליותא דרבקה בת קרובי משפחתו יותר מלוט וישמעאל שהיו קרובי משפחתו. ודאי היה בזה הכרח לאברהם ואולי יש מי שכתבו בזה, אך בדרך מוסר אמרנו כי אם ויאמר ה' אֶל אַבְרָם לֵךְ לְךָ מֵאֶרֶץְךָ וּמִמּוֹלַדְתְּךָ וּמִבֵּית אָבִיךָ אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲרָאךָ וגו' וְאֲבָרְכָךָ וְאֶגְדֹּלְהָ שְׁמֶךָ וְהָיָה בְּרָכָה (בראשית יב. א-ב) הרי ודאי זכות הארץ להיות משפעת טוב גשמי עם רוחני, ואם ישמעאל ולוט לא הועיל להם שהרי נתרחקו ברוחניות וגם מהיות קרובים בארץ לאברהם הצדיק, הרי לא מהם אקח אשה לבני, ולכן אמר לאליעזר כי אֶל אֶרְצִי וְאֶל מוֹלַדְתִּי תֵלֵךְ וְלָקַחְתָּ אִשָּׁה לְבָנִי לְיִצְחָק (בראשית כד. ד) להיות ביאה זו מחוצה לארץ לארץ מועלת באותה נערה קרובה ממשפחתו להתעלות ברוחניות ובכל טוב, וזהו שאמר אליעזר עבד אברהם לבתואל ולבן אִם יִשְׁכֶּם עֲשִׂים חֶסֶד וְאַמֶּת אֶת אֲדֹנִי הַגִּידוּ לִי (בראשית כד. מט) כי חסד ואמת היינו לא להיות נשאר בארץ העמים אלא לילך ולהיות בנחלת האבות הקדושים בארץ ישראל כמו בחסד שציוה ואמר יעקב ליוסף וְעֲשִׂיתָ עִמָּדִי חֶסֶד וְאַמֶּת אֶל נָא תִקְבְּרֵנִי בְּמִצְרַיִם וְשָׁכַבְתִּי עִם אָבִתִּי וְנִשְׁאַתְנִי מִמִּצְרַיִם וּקְבַרְתָּנִי בְּקְבָרְתָם (בראשית מז. כט-ל), ויש עוד בזה עיין מה שכתבנו על הפסוק וַיַּעֲקֹב נָסַע סִכְתָּה (בראשית לג. יז).

ולהיות מתעלה מן הגשמיים אל הרוחניות כתבנו בכמה וכמה עניינים והמה פוזרים בין הכתבים ואפשר גם כאן

ארץ ישראל, וכעת זה רק במחשבתו של עשוי כי עדיין לא היה במעשה, וכבר על מחשבה רעה זו בל יראה גאות ה'.

ואדהכי הנה מעלת ארץ ישראל היא כשהוא יודע לנצל אותה, שבספר חרדים (מו ע"ב) פ"ש שצריך להתחזק לקבוע דירתו בארץ ישראל כך למעלה מזה צריך להתחזק לקבוע רוב יומו ולילו בבית הכנסת ובבית המדרש, יראה לו מרגוע ומנוח ושמחה בראמרו החכמים בתי כנסיות ובתי מדרשות פרידס הצדיקים ומאסר הרשעים, ע"כ. ממילא אם יתחזק לקבוע שתי קביעות, האחת לקבוע דירתו בארץ ישראל והשנית לקבוע רוב יומו ולילו בבית הכנסת ובבית המדרש, הרי שתי קביעות שלכל אחת דין של כל קבוע כמחצה על מחצה דמי (כתובות טו ע"א) ושתי מחציות הוא קבוע שלם שכוחה ומעלתה רב למאד.

אליעזר הגיע לבאר לעת צאת

השואבות ויעקב הגיע לעת בוא הרועים

ויברך הגמלים מחוץ לעיר אל באר המים לעת ערב לעת צאת השאבות (בראשית כד. יא).

ברש"י על הפסוק נחשתי ויברכני ה' בגלגלך (בראשית ל. כו) כשבאת לכאן לא היו לי בנים שנאמר והנה רחל בתו באה עם הצאן (בראשית כט. ו), אפשר יש לו בנים והוא שולח בתו אצל הרועים וכו', ע"כ. וגם אצל רבקה ויהי הוא טרם פלה לדבר והנה רבקה יצאת אשר ילדה לבתואל וגו' וברכה על שכימה (בראשית כד. טו) ולא

בל למד צדק בארץ נכחות יעול ובל יראה גאות ה', אמר יצחק לפני הקב"ה ריבוננו של עולם יוחן עשיו, אמר לו רשע הוא, אמר לו בל למד צדק (כלומר וכי אין אדם יכול ללמד עליו צדק), אמר לו בארץ נכחות יעול (כלומר שעתיד להחריב את ארץ ישראל), אמר לו אם כן בל יראה גאות ה'.

יצחק אבינו שחיפש ללמד זכות על עשיו שהוא בנו, עשה זאת רק עד שנודע לו שעשיו הרשע עתיד להחריב את ארץ ישראל, כי מכל השלושה אבות יצחק אבינו הוא זה שהיה עולה תמימה על המזבח ועליו נאמר רק את בני לא תשב שמה לחוצה לארץ, יצחק ביותר מכל השלושה אבות הרגיש בגופו ובעצמותו את ארץ ישראל, וכיון שנודע יצחק שעשיו בארץ נכחות יעול שעתיד להחריב את ארץ ישראל, על כן בל יראה גאות ה'.

ועל הפסוק מחמס אחיך יעקב תכסף בושה ונכרת לעולם (עובדיה א. י) שפי' במצודת דוד בעבור החמס שעשית לאחיך יעקב תכסה אותך הבושה ותהיה נכרת עד עולם ולא תוסיף לקום, אמרו בתוס' מסכת קידושין (לט ע"ב) ד"ה מחשבה רעה אין הקב"ה מצרפה למעשה, ובעובדי עבודת כוכבים איפכא, מחשבה רעה הקב"ה מצרפה למעשה דכתיב מחמס אחיך יעקב תכסף בושה ונכרת לעולם ולא מצינו שעשה עשיו ליעקב שום רעה, אלא מחשבתו הרעה אשר חשב עליו מצרפה הקב"ה למעשה. וכאן אמר הקב"ה ליצחק שעשיו בארץ נכחות יעול שהוא עתיד להחריב את

בענין כל הקובע מקום לתפילתו, בתיקוני הזוהר (כא ע"א) נשמטא דאיהי קבועה בצלותא או באורייתא איהי אתר קבוע לשריא בה שכנתא, אבל נשמטא דלית לה קביעו בצלותא או באורייתא אלא אי אודמנת לה במקרה הכי איהי שריא עלה במקרה וכו'.

ולפי זה אפשר שלזה התפלל אליעזר ויאמר ה' אלהי אדוני אברהם הקרה נא לפני היום ועשה חסד עם אדוני אברהם, כי אליעזר התפלל לאלהי אדוניו אברהם ותפילתו שלו אמנם לא היתה בקביעות אלא במקרה שהרי היה זה על עין המים בארם נהרים ואם כן ממילא הכי איהי שריא עלה במקרה, ולזה בתפילתו אמר אליעזר אף שעל פי הנ"ל מתיקוני הזוהר צריך להיות הקרה נא לפני במקרה, עם כל זאת עשה חסד עם אדוני אברהם כדין קבוע, דאמר רבי חלבו אמר רב הונא (ברכות ו ע"ב) כל הקובע מקום לתפילתו אלהי אברהם בעזרו.

וַיֹּאמֶר ה' אֱלֹהֵי אֲדָנִי אֲבִרָהֶם הִקְרָה נָא לִפְנֵי הַיּוֹם וַעֲשֵׂה חֶסֶד עִם אֲדָנִי אֲבִרָהֶם (בראשית כד. יב).

וַיֹּאמֶר טַעְמוֹ בְּשִׁלְשֻׁלַּת, עֵיין מַה שִּׁכְתַּבְנוּ עַל הַפְּסוּק וַיִּשְׁחָט וַיִּקַּח מִשָּׁה מִדְּמוֹ וְגו' (ויקרא ח. כג) בַּמִּשְׁמָעוֹת הַשְּׁלִשִׁלַּת.

אף שהנערה טובת מראה מאד, אך שקר חזון והבל חיופי והעיקר שהיא תהיה יראת ה' היא תתחיל וַיֹּאמֶר ה' אֱלֹהֵי אֲדָנִי אֲבִרָהֶם הִקְרָה נָא לִפְנֵי הַיּוֹם וַעֲשֵׂה חֶסֶד עִם אֲדָנִי אֲבִרָהֶם (בראשית כד. יב).

תמוה מה שרבקה נשלחה לשאוב בעוד שידענו שִׁלְרִבְקָה אַח וְשָׁמוּ לְבָן (בראשית כד. כט), לפי שהגעת אליעזר עבד אברהם אל הבאר היה במכוון לעת צאת השואבות נקבות דוקא כי זוהי מטרתו למצוא זיווג ליצחק וכמו שהתפלל וְהָיָה הַנַּעֲרָה אֲשֶׁר אָמַר אֵלַיָּה הִטִּי נָא כַּדָּף וְאַשְׁתָּה וְגו' אֵתָּה הַכֹּחֶת לַעֲבֹדָה לַיִצְחָק (בראשית כד. יד), ואף שהיה לבתואל בן לבן שלח את רבקה כי היה זה לעת צאת השואבות, אבל ברחל לא הלך יעקב לבאר במכוון, אלא שנודמנה לו כמו שנאמר וַיֵּשֶׂא יַעֲקֹב רִגְלָיו וְגו' וַיֵּרָא וְהָיָה בָּאֵר בְּשָׂדֶה (בראשית כט. א-ב) ולכן לא היה זה לעת צאת השואבות דוקא, וזהו שברחל פי' רש"י אפשר יש לו בנים והוא שולח בתו אצל הרועים, אצל הרועים דוקא ולא עם השואבות.

ואל תתמה אחר שראינו ברבקה שהיה עת מיוחד לצאת השואבות אם כן מדוע באמת גם רחל לא הלכה עם השואבות, כי מעשה של רחל בבאר היה צ"ו שנים אחר מעשה של רבקה בבאר ובמשך רבות השנים אולי נשתנו העתים ומנהגי המקום וגם אולי יש הבדל בין רחל שהלכה לרעות את צאן אביה ובין רבקה שהלכה לעת צאת השואבות לשאוב מים בלבד.

כשנקה אליעזר על עין המים ביקש שתפילתו תתקבל בקבועה וַיֹּאמֶר ה' אֱלֹהֵי אֲדָנִי אֲבִרָהֶם הִקְרָה נָא לִפְנֵי הַיּוֹם וַעֲשֵׂה חֶסֶד עִם אֲדָנִי אֲבִרָהֶם (בראשית כד. יב).

בשביל אליעזר עלו חמים לקראתה, אבל
בשביל הגמלים היא חיתה צריכה בשאיבה

והנער טבת מראה מאד וגו' ותָרַד
הַעֲנָנָה וַתִּמְלֹא כְּדָה וַתַּעַל, וַיִּרֶץ הָעֶבֶד
לְקִרְאָתָהּ וַיֹּאמֶר הַגִּמְלָיִינִי נָא מַעֲט מִיָּמִים
מִכְּדֶךָ, וַתֹּאמֶר שְׂתָה אֲדֹנִי וַתִּמְחַר וַתִּרְדּוּ
כְּדָה עַל יָדָה וַתִּשְׁקָחַהּ, וַתִּכְבֵּל לְחִשְׁקָתָהּ
וַתֹּאמֶר גַּם לַגִּמְלָיִי אֲשָׁאב עַד אִם בָּלוּ
לְשִׁתָּהּ, וַתִּמְחַר וַתַּעַר כְּדָה אֶל הַשִּׁקָּתָהּ
וַתִּרֶץ עוֹד אֶל הַבָּאָר לְשָׂאֵב וַתִּשְׁאָב
לְכָל גִּמְלָיו, וַיְהִי כִּאֲשֶׁר בָּלוּ הַגִּמְלָיִים
לְשִׁתּוֹת וַיִּקַּח הָאִישׁ נָזֶם זָהָב וגו' (בראשית כד. טז-יח-יט-כ-כב).

פעולת שאיבה נאמר רק בשביל
הגמלים, ובמדרש (בראשית רבה פרשה ס. ה)
ותָרַד הַעֲנָנָה וַתִּמְלֹא כְּדָה וַתַּעַל כָּל
הַנָּשִׁים יוֹרְדוֹת וּמִמְלָאוֹת מִן הָעֵין וְזוּ בֵּינוֹן
שָׂרָאוֹ אוֹתָהּ הַמֵּים מִיָּד עָלוּ, אָמַר לָהּ
הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֶת סִימֶן לְבָנֶיךָ, מָה
אֶת בֵּינוֹן שָׂרָאוֹ אוֹתָךְ הַמֵּים מִיָּד עָלוּ, אָף
בְּנֶיךָ בֵּינוֹן שֶׁהַבָּאָר רוֹאֶה אוֹתָן מִיָּד תִּהְיֶה
עוֹלָה. מֶה שֶׁאָמְרוּ שֶׁהַמֵּים עָלוּ לְקִרְאָתָהּ,
כֵּתֵב הַרְמִב"ן בַּד"ה וַיִּרֶץ הָעֶבֶד לְקִרְאָתָהּ
בַּא"ד, נִרְאֶה שֶׁדִּקְדָּקוֹ בֵּן מַלְשׁוֹן וַתִּמְלֹא
כְּדָה וַתַּעַל, שֶׁלֹּא אָמַר וַתִּשְׁאָב וַתִּמְלֹא
וַנַּעֲשֶׂה לָהּ הַנֵּס בַּפֶּעַם הָרִאשׁוֹנָה, כִּי אַחֲרֵי
כֵּן כָּתוּב וַתִּשְׁאָב. וְאוּלַּי מֶה שֶׁבַּפֶּעַם הָבִי
נֹאמַר וַתִּשְׁאָב כִּי זֶה הִיָּה לַגִּמְלָיִים, וְהִי
הַגִּמְלָיִים לֹא הָיוּ צָרִיכִים לְשִׁתּוֹת שֶׁהִי
מִסְתַּמָּא קוֹדֵם צִאתָם לַדֶּרֶךְ הוֹשְׁקוּ דִּי
מִים אֲשֶׁר לַגִּמְלָיִים כִּידוּעַ יֵשׁ בָּהֶם דִּי
לְמִסְפָּר יָמִים, וּרְבִיקָה כְּסִבּוּרָה שֶׁמִּדְּרָךְ
רְחוּקָה בָּאוּ וּלְכֵן אָמְרָה גַּם לַגִּמְלָיִים
אֲשָׁאֵב כִּי הִיא עֲצֻמָּה לֹא סִמְכָה עַל הַנֵּס
שֶׁהֵמָּה יִהְיוּ עוֹלִים לֵלֵא שְׁאִיבָה, אֲבָל

וגו', וַיְהִי הַנֶּעֱרָר אֲשֶׁר אָמַר אֵלֶיהָ הֲטִי
נָא כְּדָה וַאֲשֶׁתָּה וַאֲמַרְתָּ שְׂתָה וְגַם
גִּמְלָיִיךָ אֲשָׁקָה אֵתָהּ הַכֹּחֶת לְעֶבְדֶּךָ
לְיִצְחָק וְכֵה אֲדַע כִּי עֲשִׂיתָ חֶסֶד עִם
אֲדֹנִי, וַיְהִי הוּא טָרֵם כְּלָה לְדָבָר וַהֲנִיָּה
רְבִיקָה יֵצֵאת אֲשֶׁר יִלְדָה לְבִתּוֹאֵל בֶּן
מִלְכָּה אִשְׁתִּי נָחוֹר אֲחִי אֲבִרְהָם וְכְדָה עַל
שִׁכְמָהּ, וַהֲנֶעֱרָר טַבַּת מִרְאָה מְאֹד וגו'
וַתִּרְדּוּ הַעֲנָנָה וַתִּמְלֹא כְּדָה וַתַּעַל, וַיִּרֶץ
הָעֶבֶד לְקִרְאָתָהּ וַיֹּאמֶר הַגִּמְלָיִינִי נָא
מַעֲט מִיָּמִים מִכְּדֶךָ, וַתֹּאמֶר שְׂתָה אֲדֹנִי
וַתִּמְחַר וַתִּרְדּוּ כְּדָה עַל יָדָה וַתִּשְׁקָחַהּ,
וַתִּכְבֵּל לְחִשְׁקָתָהּ וַתֹּאמֶר גַּם לַגִּמְלָיִי
אֲשָׁאֵב עַד אִם בָּלוּ לְשִׁתּוֹת וגו', וְהָאִישׁ
מִשְׁתַּאֲחָה לָהּ מִחֲרִישׁ לְדַעַת הַהֲצָלִיחַ ה'
דְּרָכּוֹ אִם לֹא (בראשית כד. יב-יד-טו-טז-יז-יח-יט-כא).

בתפילתו ביקש אליעזר שהנערה אשר
הוכיח ה' ליצחק תהיה זו אשר אומר
אליה הטי כדך ואשתה ואמרה שתה וגם
לגמליך אשאב, ופרט למשאלתו זו לא
ביקש מאומה, אבל כשרבקה מגיעה
מודיעה לנו התורה הקדושה גם שהיא
טובת מראה מאד אפילו שאת זה
אליעזר לא ביקש וזה לא היה הנידון
כאן. וברמז, זה מה שבסוף הענין נאמר
וְהָאִישׁ מִשְׁתַּאֲחָה לָהּ מִחֲרִישׁ לְדַעַת
הַהֲצָלִיחַ ה' דְּרָכּוֹ אִם לֹא שֶׁהוּא
בְּגִימְטְרִיא שֶׁקֶר הַחֵן וְהַבֵּל הַיּוֹפִי אֲשֶׁה
יִרְאֶת ה' הִיא תִתְּהַלֵּל (משלי לא. ל),
כלומר כי אמנם היא טובת מראה, אך
העיקר הוא מה שביקש שתהיה יראת ה'
היא תתהלל.

קפצה לו הארץ שהיום יצא והיום בא וכברש"י על הפסוק וַאֲבֹא הַיּוֹם אֶל הָעֵינַן (בראשית כד. מב) והם לא היו צריכים כלל למים ולכן ותשאב לכל גמליו בשאיבה, כי אם הם היו צריכים לשתות אז ודאי אף בשבילם היו המים עולים לקראתה.

לא אמר אדם צר לי המקום שאלץ לינה אחת ביחשלים וַיֹּאמֶר בַּת מִי אֶת הַיְדִי נָא לִי הִישׁ בֵּית אָבִיךָ מָקוֹם לָנוּ לָלוֹן, וַתֹּאמֶר אֵלָיו גַּם תִּכֶּן גַּם מִסְפּוֹא רַב עִמָּנוּ גַּם מָקוֹם לָלוֹן (בראשית כד. כג-כה).

ברש"י ללין לינה אחת, לין שם דבר, והיא אמרה ללון כמה לינות. בזה יתבאר מה שַׁמְעֵשֶׁרָה נָסִים שֶׁנַּעֲשׂוּ לַאֲבוֹתֵינוּ בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ (אבות פרק ה' משנה ה) לֹא אָמַר אָדָם לַחֲבֵרוֹ צַר לִי הַמָּקוֹם שְׁאֵלִין בִּירוּשָׁלַיִם, שֶׁאֵלִין לִינָה אַחַת, כִּי כִשְׁהָאָדָם יוֹדֵעַ אֶת מַה שֶּׁרָבִי יַעֲקֹב אָמַר (אבות פרק ד' משנה טז) הָעוֹלָם הַזֶּה דוֹמָה לְפָרוֹזְדוֹר בְּפָנֵי הָעוֹלָם הֵבֵא הַתִּקְוָה עֲצָמָךְ בְּפָרוֹזְדוֹר בְּדֵי שְׁתַּכְנֶס לְטָרְקָלִין, מִמִּילָא אִזִּי אֵין שׁוֹם מָקוֹם בַּעוֹלָם הַזֶּה צַר לוֹ כִּי בֵין כַךְ הוּא רַק בְּפָרוֹזְדוֹר וְאֵינוּ מִבְקֵשׁ לָלוֹן אֲלֹא לָלִין וְאֵין אֵין הַמָּקוֹם צַר לוֹ כִּיֹּן שְׁבִין כַךְ הוּא בַּעֲרָאִי לִינָה אַחַת בְּפָרוֹזְדוֹר.

וכדוגמא מוחשית הבה נניח זוג צעיר שלאחר נישואיהם שוכנו ביח"ד כמנהג צעירי בני הבעלי בתים חשובים שבימינו, שוכנו ביח"ד כלומר ביחידת דיור בת חדר ומחצה ועוד מטבחון וכו' הדברים המינימליים הנדרשים, הרי ודאי שהמקום יהיה צר עבורם, אך לעומתם זוג צעיר

אחר ששוכנו אף הם ביחידת דיור בת חדר ומחצה וכו' אף ששני יחידות הדיור שוים בגודלם, ששניהם בשטח כולל של כגון שבעה ועשרים מטרים רבועים בדיוק זה כזה וזה כזה עם כל זאת לזוג השני לא יהיה המקום צר באשר זוג זה חיים בידיעה שכבר נרכשה עבורם דירה בת שלושה או ארבעה חדרים אי שם בעיר אחרת, ובכזאת גם אם לעת עתה הם יתגוררו בשכירות בדירת חדר וחצי לא יהיה זה צר עבורם שהרי זה רק לבנתיים כיון שכבר יש להם דירה מרווחת אי שם. הרי שמקום צר או רחב אינו תלוי במקום הגשמי העכשווי עצמו אלא במחשבת המח ובאמונה, וזהו לא אמר אדם צר לי המקום שאלין שמשמעו לינה אחת ארעית. כלומר שודאי במה שלא אמר אדם צר לי וכו' היה זה נס של הרחבה כי זהו אחד מעשרה נסים שנעשו, אלא שפעולת נס זה היה דוקא כשמדובר במחשבת לינה אחת שדוקא אז לא אמר אדם צר לי המקום שאלין ולא שאלון, והוא שנאמר קָרָה נֶאֱמָנָה מִלֵּאֲתִי מִשְׁפָּט צָדֵק יִלִּין בָּהּ (ישעיה א. כא), ילין לשון לינה אחת.

ובתנחומא פרשת פינחס (סימן יג) אֵת הַכֶּבֶשׂ אֶחָד תַּעֲשֶׂה בַּבֶּקֶר וְאֵת הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי תַעֲשֶׂה בֵּין הָעֶרְבִים (במדבר כח. ד) אָמַר רַבִּי יְהוֹדָה בַּר סִמּוֹן מַעוֹלָם לֹא לָן אָדָם בִּירוּשָׁלַיִם וּבִידוֹ עוֹן, בִּיצַד, תְּמִיד שֶׁל שְׁחַר מְכַפֵּר עַל עוֹנוֹת שֶׁנַּעֲשׂוּ בַלִּילָה תְּמִיד שֶׁל בֵּין הָעֶרְבִים מְכַפֵּר עַל עוֹנוֹת שֶׁנַּעֲשׂוּ בַיּוֹם, מְכַל מָקוֹם לֹא לָן אָדָם בִּירוּשָׁלַיִם וּבִידוֹ עוֹן שֶׁנֶּאֱמַר צָדֵק יִלִּין בָּהּ. ואפשר דהא בהא תליא, שאם ירושלים

קריה נאמנה לא לן בה אדם ובידו עוון, אז ודאי לא היה בה אדם שיאמר לחבירו צר לי המקום שאלין, ואם לא אמר אדם לחבירו צר לי המקום שאלין בירושלים, אז ודאי לא לן בה אדם ובידו עוון.

ובדברי בלעם שֶׁאָמַר לְזִקְנֵי מוֹאָב וְזִקְנֵי מִדְיָן לֵינוּ פֶּה הַלֵּילָה (במדבר כב. ח), כי אם לא לונו אלא לינו, אז ודאי שזה לילה אחת ולא יותר, ואם כן למה היה צריך להוסיף ולומר לינו פה הלילה. אך אפשר בדרך צחות היות שיש מקומות כמו אצל קהילות החסידים שהגיית חיר"ק נשמע כמו הגיית מלאפ"ס וכמעט אין הבדל ביניהם למי שאינו מדקדק גדול, ותנן (אבות פרק ה' משנה יט) בַּלָּעַם הִרְשָׁע הָיָה בַּעַל עֵינַי רָעָה, לכן טרח להוסיף ולומר לזקני מואב וזקני מדין שבשואמר להם לינו אל יטעו שנתכוין ללונו כמה לילות, לא כן הוא כי בלעם הרשע לא היה מכניס אורחים, ואמר להם שכוונתו לינו כלומר הלילה הזה ולא יותר. וכמובן שזה רק בדרך צחות, כי מה לאותם רשעים וללשון הקודש שאפילו פרעה מלך מצרים שבשבעים לשון ידע, בלשון הקודש לא היה יודע.

ונקודים בפת"ח מדברים בדבר הפשוט שנזכר כבר במקום אחר או שהוא מבורר וניכר באיזו הוא מדבר, ע"כ. וזה מה שבשער הכוונות להאר"י (דרוש א' מדרושי עלינו לשבח ונוסח התפילה) לֵאל בְרוּךְ נְעִימוֹת יִתְּנוּ צִרִיךְ לומר הלמד בקמ"ץ, ר"ל לאל הידוע שהוא ברוך, יתנו לו נעימות, ואם תהיה נקודה בשו"א (לאל) אז יהיה פירוש לאל של ברוך ואין לו הבנה כי האל עצמו הוא הברוך, וכן לְמַלְךְ אֵל חַי וְקַיִם צִרִיךְ לנקוד אות הלמד ראשונה בקמ"ץ (היינו בפת"ח) כלומר למלך הידוע שהיא אל חַי וקַיִם וכן בְּלַמְלָךְ אֵל חַי וְקַיִם שְׁקוּדֵם תְּפִילַת שְׁמוֹנֵה עֶשְׂרֵה (וְנִתְּנוּ יָדִידִים וְיָמִידִים שִׁירֹת וְתִשְׁבָּחוֹת בְּרִכּוֹת וְהוֹדָאוֹת לְמַלְךְ אֵל חַי וְקַיִם רַם וְנֶשֶׁא וכו').

ואונקלוס שתרגם אנכי בדרך אֲנִי בְּאוֹרַח תִּקְנָא, נראה שתרגם כן בגלל בְּדֶרֶךְ הַבֵּיט בפת"ח, ומפורש ביותר בתרגום יונתן בן עוזיאל וְאָמַר בְּרִיךְ שְׁמָא דֵּה' אֱלֹהֵיהּ דְּרִיבּוֹנֵי אַבְרָהָם דִּי לֹא מְנַע טִיבּוּתֵיהּ וְקוּשְׁטֵיהּ מִן רִבּוֹנֵי, אֲנִי בְּזִכּוּתֵיהּ בְּאוֹרַח תִּקְנָא דְּבְרִנִּי ה' וכו', כלומר שאנכי בדרך הידועה שהיא הדרך המתקנת, וזה בזכות אדוני.

אנכי בדרך, חב"ת בפת"ח, הוא הדרך הידוע וְאָמַר בְּרִיךְ ה' אֱלֹהֵי אֲדֹנֵי אַבְרָהָם אֲשֶׁר לֹא עָזַב חֲסֵדוֹ וְאַמְתּוֹ מִעַם אֲדֹנֵי אֲנִי בְּדֶרֶךְ נְחֵנִי ה' בֵּית אָחִי אֲדֹנֵי (בראשית כד. כז).

כיון ידוע ליה מלכו של עולם לאברהם אבינו לכן בתואל ולכן מיסתפו מאליעזר עבד אברהם וַיֵּשֶׁב לְפָנָיו לְאַכֵּל וַיֹּאמֶר לֹא אֵכֵל עַד אִם דְּבָרְתִי דְּבָרִי וַיֹּאמֶר דְּבַר, וַיֹּאמֶר עָבֵד אַבְרָהָם אֲנִי (בראשית כד. לג-לד).

בתרגום יונתן בן עוזיאל וְסִדְרוּ קוּמִיָּה לְמַכּוּל תִּבְשִׁילָה דְּבִיָּה סְמָא דְקִטּוּל וְאַרְגִּישׁ בִּיָּה וְאָמַר לֹא אֵיכּוּל עַד דְּאִמְלִיל

וברש"י בדרך, דרך המזומן דרך הישר, באותו דרך שהייתי צריך, וכן כל בי"ת ולמ"ד וה"א המשמשים בראש התיבה

לאכול עד שאדבר דברי ברכת נטילת ידים ברכת המוציא ובוזה חשב כי ינצל שכוס של ברכה לטובה מצטרף וכו'. ובדברי בעל הטורים עיין מה שכתבנו על הפסוקים וְעָשָׂה לִי מִטְעָמִים וגו' בְּעִבּוֹר תִּבְרַכְךָ נַפְשִׁי וְעָשָׂה לִי מִטְעָמִים וְאֶכְלָה וְאֶבְרַכְּךָ לִפְנֵי ה' וְאָעֲשֶׂה אֹתָם מִטְעָמִים וגו' בְּעִבּוֹר אֲשֶׁר יִבְרַכְךָ וגו' (בראשית כז. ד-ז-ט-י) בדברינו שם ד"ה ואפשר גם לפי זה.

אחרי בלותי היתה לי עדנה בלשון תמיחה,

ואדוני זקן בניחותא כי הזקן מוליד

וְתִלְדַּ שְׂרָה אִשָּׁת אֲדֹנִי בֶן לֹאֲדֹנִי אַחֲרֵי זְקֻנָּתָהּ וַיִּתֶּן לָהּ אֶת כָּל אֲשֶׁר לוֹ (בראשית כד. לו').

אחרי זקנתה ולא בזקנתה, כי ילדה את יצחק אחרי זקנתה שנעשית צעירה כמו שנאמר וַתִּצְחַק שְׂרָה בְּקִרְבָּהּ לֵאמֹר אַחֲרֵי בְלָתִי הִיְתָה לִי עֲדָנָה (בראשית יח. יב). ואולי זהו שנאמר ותצחק שרה בקרבה לאמר אחרי בלותי היתה לי עדנה ואדוני זקן, כי צחקה רק על אחרי בלותי היתה לי עדנה (בתמיה), אבל ואדוני זקן בניחותא כי הזקן מוליד. כן מצינו באברהם כשהיה זקן מאד וַיִּקַּח אִשָּׁה וְשָׁמָּה קְטוּרָה וַתִּלְדַּ לוֹ אֶת זִמְרָן וְאֶת יִקְשָׁן וגו' (בראשית כה. א-ב) ואברהם היה אז בן ק"מ שנים, שהרי בְּשִׁינְצִחֶק בָּא מִבּוֹא בָּאֵר לְחֵי רָאִי (בראשית כד. סב) פ"י רש"י שהלך להביא את הגר לאברהם שישאנה ותלד לו את זמרן ואת יקשן וכו', וכשבא מבוא באר לחי ראי היה זה לקראת אליעזר ששב מחרן כמו שנאמר בפסוק הקודם וַתִּקֶּם רִבְקָה

פְּתִגְמִי וְאָמַר מְלִיל, ואחר שאמר להם שעבד אברהם הוא ויספר להם את כל המוצאות אותו כגון שבאותו יום יצא ובאותו יום בא וכו' עד שטרם כלה לדבר אל ליבו וה' הזמין לו את רבקה, אז וַיַּעַן לְבָן וּבִתּוֹאֵל וַיֹּאמְרוּ מַה יֵּצֵא הַדֶּבֶר לֹא נוֹכַל דִּבֵּר אֵלֶיךָ רַע אוֹ טוֹב (בראשית כד. נ). לא נוכל דבר אליך רע או טוב יתבאר יפה לפי שעל דברי יעקב לעשו בפסוק אִם נָא מִצָּאתִי חַן בְּעֵינֶיךָ וְלִקְחָתָּ מִנִּי מִיָּדִי כִּי עַל כֵּן רָאִיתִי פָנֶיךָ כְּרָאת פָּנֵי אֱלֹהִים וַתִּרְצֵנִי (בראשית לג. י) אמר רבי לוי במסכת סוטה (מא ע"ב) משל של יעקב ועשו למה הדבר דומה לאדם שזימן את חבירו והכיר בו שמבקש להורגו, אמר לו טעם תבשיל זה שאני טועם כתבשיל שטעמתי בבית המלך, אמר ידע ליה מלכא מיסתפי ולא קטיל ליה, והנמשל הוא ביעקב שאמר לעשו כראות פני אלהים כדי לאיים עליו ולהודיעו שהוא רגיל לראות מלאכים. כמו כן אפשר כאן באליעזר דסדרו קומיה למיכול תבשילה דביה סמא דקטול, וכיון דארגיש ביה, אז כדי לאיים עליהם אמר לא אוכל עד אם דיברתי דברי וסיפר להם שבהיותו עבד אברהם הרגיל בבית המלך מלכו של עולם נעשו לו כל הניסים האלה, ולכן אמרו כיון דידע ליה מלכא מלכו של עולם וממנו כביכול יתברך שמו יצא הדבר מסתפי מאליעזר עבד אברהם ויאמרו לא נוכל דבר אליך רע או טוב להזיקך וניצול מהם.

עוד אעתיקה בכאן לשון בעל הטורים, ואמר לא אוכל עד אם דיברתי דברי כי עבד אברהם אנכי, נהגתי בביתו שלא

וְנִעְרַתֶּיהָ וְתִרְכַּבְנָה עַל הַגְּמֵלִים וְתִלְכְּנָה
אֲחֵרֵי הָאִישׁ (בראשית כד. סא) הוא אליעזר
ואז יִצְחָק בָּא מִבּוֹא בָּאָר לְחֵי רָאִי וַיֵּצֵא
לְשׁוֹם בְּשָׂדֶה וַיִּבְאֶהָ הָאֵהָלָה שָׂרָה אִמּוֹ
וַיִּקַּח אֶת רַבְּקָה וְתָהִי לוֹ לְאִשָּׁה (בראשית
כד. סא) וַיְהִי יִצְחָק בֶּן אֲרָבָעִים שָׁנָה בְּקֻחָתוֹ
אֶת רַבְּקָה לוֹ לְאִשָּׁה (בראשית כה. כ), נמצא
שבאותו זמן היה אברהם בן ק"מ שנה
ויקח את קטורה ותלד לו וגו'.

ומה שעל הפסוק לָמָּה זֶה יִצְחָק שָׂרָה
לֵאמֹר הֲאֵף אֲמַנָּם אֶלֶד וְאֲנִי זִקְנָתִי
(בראשית יח. יג) פ' רש"י שינה הכתוב מפני
השלום שהרי היא אמרה ואדוני זקן, ממילא
מתנייב ששינה הכתוב מפני השלום,
שהרי כשאמרה ואדוני זקן לא נתכוונה
לכך ששוב אי אפשר שיהיו לו בנים, ולכן
אין זה שקר ושינה הכתוב וכו'.

יפה שיחתן של עבדי אבות מתורתן של בנים
וְאָבָא הַיּוֹם אֵל הָעָוֶן וְאָמַר ה' אֱלֹהֵי
אֲדֹנָי אֲכַרְהֶם אִם יִשָּׁה זֶה מִצְלִיחַ דְּרָפִי
אֲשֶׁר אֲנֹכִי הֵלֵךְ עָלֶיךָ (בראשית כד. מב).

ברש"י ואבוא היום בא"ד, אמר רבי אחא
יפה שיחתן של עבדי אבות לפני המקום
מתורתן של בנים שהרי פרשה של אליעזר
כפולה בתורה והרבה גופי תורה לא ניתנו
אלא ברמיזה. דברי רש"י הן מהמדרש
(בראשית רבה פרשה ס. ח), אָמַר רַבִּי אֲחָא יִפָּה
שִׁיחָתָן שֶׁל עֲבָדֵי בְּתֵי אֲבוֹת מִתּוֹרַתָן שֶׁל
בָּנִים, פִּרְשָׁתוֹ שֶׁל אֱלִיעֶזֶר שְׁנַיִם וּשְׁלֹשָׁה
דָּפִים הוּא אוֹמְרָה וְשׁוֹנָה וְשָׂרָה מְגוּפִי
תּוֹרָה וְאִין דָּמוּ מְטַמָּא בְּבִשְׂרוֹ אֶלָּא מֵרַבּוּי
הַמִּקְרָא. ובמסכת ראש השנה (כו ע"ב)

ומגילה (יח ע"א) לא הוו ידעי רבנן מאי
סירוגין, שמעוה לאמתא דבי רבי דקאמרה
להו לרבנן דהוי עיילי פסקי פסקי לבי
רבי עד מתי אתם נכנסין סירוגין סירוגין,
לא הוו ידעי רבנן מאי חלוגלוגות, שמעוה
לאמתא דבי רבי דאמרה ליה לההוא
גברא דהוה קא מבדר פרפחיני עד מתי
אתה מפזר חלוגלוגך, לא הוו ידעי רבנן
מאי סְלִסְלָה וְתִרְוּמָמָךְ (משלי ד. ח), שמעוה
לאמתא דבי רבי דהוות אמרה לההוא
גברא דהוה מהפך במזייה עד מתי אתה
מסלסל בשערך, לא הוו ידעי רבנן מאי
וְטֹאטְאִיתָהּ בְּמִטָּאטָא הַשְּׁמֵד (ישעיה יד. כג),
שמעוה לאמתא דבי רבי דהוות אמרה
לחברתה שקולי טאטיתא וטאטי ביתא.
הרי בעובדות אלו ראינו שתורתן של בנים
בְּנִיךְ אֱלוֹ תִלְמִידֶיךָ (רמב"ם פרק א' מהלכות
תלמוד תורה הלכה ב, וש"ע י"ד פרק א' מהלכות
תלמוד תורה סעיף ח) תלמידי רבינו הקדוש
נלמדת משיחת אמתא דבי רבי.

גם אפשר לומר במאמר יפה שיחתן של
עבדי בתי אבות מתורתן של בנים לא
ששיחת עבדי אבות הוא יפה יותר מתורת
בנים שהרי אין לך כעסק התורה החשוב
מאד במעלה ואמר רב שמואל בר נחמני
אמר רבי יונתן (עבודה זרה יח ע"ב ויט ע"א)
אֲשֶׁרֵי הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא הֵלֵךְ בְּעֶצַת רְשָׁעִים
(תהלים א. א) זה אברהם אבינו שלא הלך
בעצת אנשי דור הפלגה וכו' ושם נאמר כי
אִם בְּתוֹרַת ה' תִּפְעֹז וּבְתוֹרָתוֹ יִהְיֶה יוֹמָם
וְלַיְלָה (תהלים א. א) הרי חשיבות גדולה מאד
לתורה. אלא אפשר פירוש יפה שיחתן
של עבדי בתי אבות מתורתן של בנים, היינו
מה שיפה שיחת עבדי אבות, הוא נלמד

מתורתן של בנים העוסקים בתורה לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא גם משיחת עבדי אבות, כגון מה שבספר חסידים (סימן תקלא הביאו המג"א בדני בציעת הפת א"ח סימן קסז סעיף ו) לענין צמאון אדם ובהמה שיתנו לאדם תחילה ואחר כך לבהמה דכתיב ותאמר אליו גם אתה שתה וגם לגמליך אשקה ואשת וגם הגמלים השקתה. הנה דבר פלא הוא שלומדים הלכה למעשה מאיך שנהגה רבקה בעת ובשעה שהיתה בת ג' שנים בלבד ואז חייה גידולה וחינוכה היו בבית בתואל ולבן בית של עבודה זרה. והנראה פשוט שהפסוק שהביא ספר חסידים הוא מדברי אליעזר שסיפר בבית בתואל עובדא על עין המים היכי הוה, ושתה וגם לגמליך אשקה היה בתפילתו של אליעזר הקדור נא לפני היום וגו' הנה אנכי נצב על עין המים וגו' והיה הנערה אשר אמר אליה הטי נא כדך ואשתה ואמרה שתה וגם גמליך אשקה אתה הכחת לעבדך ליצחק וגו' (בראשית כד. יב-יג) כלומר שאליעזר התפלל וביקש לפי שאותה נערה המיועדת ליצחק צריכה לנהוג על פי הלכה, וממילא תפילתו היתה שהאות אם אותה נערה היא המיועדת, יהיה אם כשאני אליעזר אבקש ממנה מים כסדר שעל פי הלכה שתחילה תשקה לי ואחר כך לגמלים ואכן היא תשיב כזאת, אותה הוכחת ליצחק. ומה שרבקה עשתה כן, זה לפי שאכן שמע ה' את תפילת אליעזר כמו שנאמר ויהי הוא טרם כלה לדבר והנה רבקה יצאת וגו' וכדה על שכמה ותאמר שתה אנכי וגו' ותכל להשקותו ותאמר גם לגמליך אשאב (בראשית כד. טז-יח-יט), כלומר שהדין שבשתיה אדם קודם לבהמה לא נלמד ממה שכך עשתה רבקה, אלא

אליעזר התפלל שהסימן שהנערה אכן מיועדת ליצחק יהיה שהיא תתנהג על פי הלכה ואבא היום אל העין ואמר ה' אלהי אדני אברהם אם ישך נא מצליח דרבי אשר אנכי הלך עליה, הנה אנכי נצב על עין המים והיה העלמה היצאת לשאב ואמרת אליה השקיני נא מעט מים מבדה, ואמרה אלי גם אתה שתה וגם לגמליך אשאב הוא האשה אשר הכיח ה' לכן אדני, אני טרם אכלה לדבר אל לפי והנה רבקה יצאת וכדה על שכמה ותדר העינה ותשאב ואמר אליה השקיני נא, ותמהר ותורד בדה מעליה ותאמר שתה וגם גמליך אשקה ואשת וגם הגמלים השקתה (בראשית כד. מב-מג-מד-מה-מו).

מתפילת אליעזר שביקש שהסימן לנערה המיועדת יהיה שאכן היא תשיב כן, כי אליעזר היה יודע את ההלכה כי כן ראה בבית אברהם אדונו, וה' קיבל תפילתו ועשה שאכן כך אמרה רבקה.

ימין ושמאל צפון ודרום

וַעֲתָה אִם יִשְׁכַּם עֲשִׂים חֶסֶד וְאַמֶּת אֶת
אֲדֹנִי הַגִּידוּ לִי וְאִם לֹא הַגִּידוּ לִי וְאַפְנֶה
עַל יְמִין אוֹ עַל שְׁמָאל (בראשית כד. מט.)

ברש"י, על ימין מבנות ישמעאל, על שמאל מבנות לוט שהיה יושב לשמאלו של אברהם. הנה צד צפון הוא הצד הנגדי לצד ימין וכן מפורש צפון וימין אתה בראתם (תהלים פט. יג), ובתרגום יונתן בן עוזיאל מפרש ואם לא הגידו לי ואפנה על ימין או על שמאל ואין לי לא תנו לי ואיפני על דרומא או על צפונא, הרי שישמעאל בימין ולוט בשמאל.

וזה גם שברש"י על הפסוק ואביו קרא לו בנְיָמִין (בראשית לה. יח) לפי שהוא לבדו נולד בארץ כנען שהיא בנגב כשאדם בא מארם נהרים כמו שנאמר בנגב בארץ כנען (במדבר לג. מ) הלוך ונסוע הנגבה (בראשית יב. ט). הרי שיעקב אבינו קרא ימין לבנו הנולד בארץ כנען שהיא לדרומה של ארם נהרים.

מארצות קבעם ממזרח וממערב מצפון ומים

ואדהכי בפסוק ומאַרְצוֹת קִבְּצָם מִמֶּזְרָח וּמִמְעַרְב מִצָּפוֹן וּמִיָּם (תהלים קז. ג) שכפל צד מערב וצד ים שהם אחד ואילו צד דרום לא הזכיר כלל, הנה על הגמרא במסכת

ברכות (נד ע"ב) אמר רב יהודה אמר רב ארבעה צריכין להודות ביאר המהרש"א בח"א שמארצות קבעם היינו מד' גלויות ד' מלכויות, ממזרח הוא מלכות מדי שהיא במזרחה של ארץ ישראל, מצפון הוא מלכות בבל שבצפונה של ארץ ישראל, ממערב ומים הן מלכויות יוון ורומי שהם במערבו של ארץ ישראל ולכך נקט מערב ב' פעמים ולא נקט כלל רוח דרום שאין באותו רוח מד' מלכויות. ואילו האבן עזרא (תהלים קז. ג) פי' שהזכיר מזרח ומערב כי כן הישוב מן הקצה אל הקצה ומה שהזכיר מצפון כי שם כל הישוב, ולא הזכיר דרום בעבור שם חום השמש ואין שם ישוב בראיות גמורות, ומים היינו יורדי הים כי היורד בים הוא אחד מהארבעה האמורים החייבים להודות.

והאמת נראה שגם המהרש"א מסכים עם דעת האבן עזרא, שבתחילת מסכת ברכות (ד' ע"א) כך אמר דוד לפני הקב"ה ריבונו של עולם לא חסיד אני שכל מלכי מזרח ומערב ישנים עד ג' שעות ואני תצות לילה אקום להודות לך (תהלים קט. סב), ושם במהרש"א ד"ה ומי אמר דוד, ונקט מלכי מזרח ומערב וכו' וכן בכמה מקומות נקט הכי לפי שישב העולם כולו מקצה מזרח עד קצה מערב, אבל בקצה דרום ובקצה צפון אין שם ישוב מפני הקור והחום כמ"ש התוכניים, עכ"ל, הרי ממש כדברי האבן עזרא. וכעין זה בדאמר רבי יוחנן (ברכות נא ע"א) כל המברך על כוס מלא נותנין לו נחלה בלי מצרים שנאמר וימלא ברכת ה' ים ודרום ירשה (דברים לג. כג) כתב המהרש"א אשר ים היינו עד הים שאין משם

עוד ישוב עולם וכן עד דרום שגם משם אין עוד ישוב מחמת חוס גדול כמ"ש התוכניי, והיינו שנותנין לו נחלה בלי מצרים שנאמר ומלא ברכת ה' ים ודרום ירשה.

ואדהכי יתפרש יפה הזמר אגיל ואשמח בלבבי הנאמר במוצאי שבת שמדבר מיום ה' הגדול והנורא (מלאכי ג. כג). וידים מלכי אדמה יטור נפיש וקדמה משמע ודומה נוסו נגבה וימה, אשר אתכם יברית אלֵהוּ הנביא ומלך המשיח. אותם מלכי אדמה יטור נפיש וקדמה משמע ודומה נוסו נגבה וימה בדוקא, כי נגבה וימה הן אותן צדדים שאין משם עוד ישוב עולם וכנ"ל בדברי האבן עזרא והמהרש"א.

מארצות קבעם ממזרח ממערב ומצפון שהם גשמיות עולם הזה כדי להגיעם אל הדרום הרוחני הנצחי עוד נראה לבאר מה שלא נזכר דרום בפסוק מארצות קבעם ממזרח וממערב מצפון ומים, לפי שעל הפסוק הולך אל דרום וסובב אל צפון סובב סבב הולך הרוח ועל סביבתיו שב הרוח (קהלת א. ו) כתב במלוא העומר למהרא"ל צינן שעולם הבא מכונה בשם דרום שהוא דרך ימין ורומז לאושר עולם הבא כמו שכתוב ארץ ימים בימינה בשמאלה עשר וכבוד (משלי ג. טז), כי ביה ה' צור עולמים (ישעיה כו. ד) עולם הבא נבדל ביו"ד שהוא לימין י"ה ועולם הזה בשמאל נגד ה"א של י"ה, וצפון הוא שמאל רומז לתענוגי והנאות גשמיים של עולם הזה ונרמז שולחן בצפון ומנורה בדרום כי השולחן נרמז לענייני עולם הזה ומנורה לעולם הנצחי שהוא שפע שמן משחת קודש שרומז לחכמה, והנה הצדיק כל הנאות העולם הוא לתכלית

עולם הבא לתת כח לגוף לעבוד את ה', וסיבוב ייקרא מי שנוטה מהדרך הישרה, ובזה יובן הולך אל דרום שתכלית מעשה צדיקים לטוב עולם הבא הנקרא דרום, וסובב אל צפון כי בעולם הזה מה שנהנה מן העולם השפל נקרא סיבוב מימין לשמאל, ואולם מאחר שכוונתו לשמים אז גם בסביבתו מעלה עצמו למעלה עליונה ועל סביבותיו שב הרוח על אותן סיבובים הנקראים נטייה מן הדרך, על אותן עניינים שב הרוח למדריגה עליונה ממקור קדוש אשר חוצב משם בעולם הבא, ע"כ. ממילא לעניינינו מארצות קבעם מכל הארצות ומכל הצדדים ומכל הגלויות והכל למטרה אחת נצחיית להביאם אל הדרום שהוא עולם הבא, ולכן לא שייך לומר שקבעם מדרום כיון שהדרום הוא היעד והמטרה אשר אל הדרום הנצחי יקבעם.

עוד בענין ימין ושמאל עיין מה שכתבנו על הפסוק ויצו להם משה וגו' אם יעברו בני גד ובני ראובן אתכם את הירדן וגו' (במדבר לב. כח-כט).

אם ישכם עושים חסד ואמת
שלא על מנת לקבל תשלום גמול
ועתה אם ישכם עושים חסד ואמת את
אדני הגידו לי (בראשית כד. מט).

על הפסוק ועשית עמדי חסד ואמת אל נא תקברני במצרים (בראשית מז. כט) פי' רש"י חסד שעושים עם המתים הוא חסד של אמת שאינו מצפה לתשלום גמול. ממילא גם כאן אמר להם אליעזר אם ישכם עושים חסד ואמת הוא חסד לשמו ולא

בשביל להרויח משהו, כי די להם שרבקה בתם ואחותם משתדכת עם בית קדוש של אברהם ושרה. עוד עיין במשכיל לדוד על הפסוק שם (בראשית מז. כט).

ובחסד שעושים עם המתים, אף שאין מצפה לתשלום גמול אך ודאי ישתכר מעידית ואשרי משכיל אל דל ביום רעה ומלטהו ה' (תהלים מא. ב), אשרי האיש המשכיל לעשות בשביל ולזכות המת שנעשה דל מן המצוות, שעושה לזכותו בצדקה או בכל עשיה טובה, ואותו משכיל החי אל ידאג למה זכות עשיותיו יעברו לזולתו המת, כי המשכיל בשביל הדל ועושה עבורו ולטובת נשמתו, הרי ביום רעה שיבוא עת פקודתו עצמו, אז ימלטהו ה'. כן ראינו ביוסף כשעשה חסד ואמת עם אביו להעלותו לארץ כנען נשתלם לבסוף מעידית ומשלם וכדתנן (סוטה ט"ז) יוסף זכה לקבד את אביו ואין באחיו גדול ממנו וכו' מי לנו גדול מיוסף שלא נתעסק בו אלא משה, ובהמשך הגמרא (סוטה יג ע"א) באותה שעה נודעו ארונו של יוסף נטלו משה והביאו אצלו וכל אותן שנים שהיו ישראל במדבר היו שני ארונות הללו אחד של מת ואחד של שכינה מהלכין זה עם זה, ועוד בהמשך (סוטה כ' ע"ב) ולא טמא מת בלבד אמרו שמותר ליכנס למחנה לויא אלא אפילו מת עצמו שנאמר ויקח משה את עצמות יוסף עמו (שמות יג. יט) עימו במחיצתו, ולכל זה זכה יוסף בזכות חסד שעשה עם המת מבלי לצפות לתשלום גמול.

ממילא כשאמר להם אליעזר אם ישכם עושים חסד ואמת עם אדוני ליתן את רבקה

ליצחק מבלי לצפות לתשלום גמול כלשהו, עם כל זאת ודאי שבעשותם את החסד ואמת שנתנו את רבקה הרוויחו הרבה מעצם הענין שיצחק לקח את בתם לו לאשה וזכו לחסד שבתם ואחותם היתה מארבע אימהות של כנסת ישראל.

מודים על בשורה טובה

הנה רבקה לפניך קח ולך ותהי אשה לבן אדניך כאשר דבר ה', ויהי כאשר שמע עבד אברהם את דבריהם וישתחו ארצה לה' (בראשית כד. נא-נב).

ברש"י וישתחו ארצה מכאן שמודים על בשורה טובה. כי זו כבר השתחויה שניה שלו אחר שכבר מתחילה על עין המים כשראה שהמציא לו הקב"ה את רבקה נאמר ויקד האיש וישתחו לה' (בראשית כד. כו), לכן מה שכעת השתחוה שוב היה זה על הבשורה טובה שבשרוהו הנה רבקה לפניך קח ולך וגו'.

וכאן נתבשר על המשך הדורות לאברהם וגם בבשורת הארץ להם. הנה רבקה לפניך קח לארץ ישראל ולך ותהי אשה לבן אדונך הרי בשורת הבנים ובני בנים לאברהם וגם בשורת הארץ שלשם קח את רבקה ולך. והודאה על ב' בשורות אלו ראינו גם בפסוק וירא ה' אל אברהם ויאמר לזרעך אתן את הארץ הזאת ויבן שם מזבח לה' הנראה אליו (בראשית יב. ז) וברש"י ויבן שם מזבח על בשורת הזרע ועל בשורת ארץ ישראל. וכזה יש גם בציווי על פסח מצרים והיה כי תבאו אל הארץ אשר יתן ה' לכם כאשר דבר

משובחים וטריים דוקא, כי פירות המובאים ממרחק יותר ממהלך יום אחד אינם טריים ומשובחים כל כך שיהיו נחשבים עטרה, ופירות טריים לעשותן עטרה לשוקי ירושלים הן בהכרח עד מהלך יום אחד לא יותר. ממילא אחר שלאליעזר קפצה הארץ שהיום יצא והיום בא, הרי פירות ארץ ישראל שהביא עימו היו מעוטרים, וזהו שפי' רש"י מגדנות שהביא עימו מיני פירות של ארץ ישראל.

ושו"ר במהרי"ל דיסקין זה לשונו, פי' רש"י פירות של ארץ ישראל, כוונתו דהוא אמר להם ואבוא היום שהיה לו קפיצת הדרך כפירוש רש"י שם, ולזה הראה להם הפירות שהם ניכרים שהם מהיום טובים ויפים.

ומה שפירות טריים לעשותן עטרה לשוקי ירושלים הן בהכרח עד מהלך יום אחד ולא יותר, הנה רמז בפסוק צִאֲיָנָה וּרְאִינָה בְּנוֹת צִיּוֹן בְּמִלֵּךְ שְׁלָמָה בַּעֲטָרָה שֶׁעָטְרָה לֹא אִמּוֹ בְּיוֹם חֲתֻנָּתוֹ וּבְיוֹם שְׂמֻחַת לְבָבוֹ (שיר השירים ג. יא), העטרה הוא דוקא ביומו ביום חתונתו וביום שמחת לבו. ולפי זה גם אפשר לומר פירוש בעטרה שעטרה לו אמו הוא יום חתונתו ויום שמחת לבו, שאותו יום עצמו הוא העטרה. גם בזמר לכה דודי יש עטרה שהיא ליום אחד, בְּאֵי בְּשָׁלוֹם עֲטַרְתָּ בַּעֲלָהּ, אותה עטרת בעלה שאנו מזמינים, היא ליום אחד שהוא יום השבת קודש.

עטרת בפירות ועטרת בירושלים

ובתפילת טל, טל צִוָּה שָׁנָה טוֹבָה וּמְעוֹטָתָהּ, פְּרֵי הָאָרֶץ לְגִאֲוֹן וּלְתַפְאֲרָתָהּ, עֵיר בְּסֶכֶה

וּשְׁמֵרָתָם אֶת הָעֵבֶדָה הַזֹּאת וְהָיָה כִּי יֹאמְרוּ אֲלֵיכֶם בְּנֵיכֶם מַה הָעֵבֶדָה הַזֹּאת לָכֶם וְאָמַרְתֶּם זָבַח פֶּסַח הוּא לַה' וְגו' וַיִּקְדּוּ הָעָם וַיִּשְׁתַּחֲווּ (שמות יב. כה-כו-כו) וברש"י ויקוד העם על בשורת הגאולה וביאת הארץ ובשורת הבנים שיהיו להם.

ושו"ר במשכיל לדוד שבשלמא לעיל וַיִּקְדּוּ הָאִישׁ וַיִּשְׁתַּחֲווּ לַה' וַיֹּאמֶר בְּרוּךְ ה' וְגו' נִחְנִי ה' בֵּית אָחִי אֲדָנִי (בראשית כד. כו-כו) ניחא שהשתחוה מרוב שמחתו שהקב"ה הנחהו בדרך אמת ולכך אמר ברוך וכו', אבל בכאן אמאי לא כתיב נמי מה שאמר, לכך מפרש דקא משמע לן דהשתחויה זו לאו משמחתו עשאה שהוא דבר פרטי, אלא דינא הכי שמודים על בשורות טובות, ולכך כתבה קרא סתם שצריך השתחויה.

עיטור שוקי ירושלים בפירות עד

מהלך יום אחד שעדיין הן טריים ויפים

וַיִּזְצֹא הָעֶבֶד כְּלִי כֶסֶף וּכְלִי זָהָב וּבִגְדִים וַיִּתֵּן לְרִבְקָה וּלְמַגְדָּנָהּ נָתַן לְאָחִיהָ וּלְאִמָּהּ (בראשית כד. נג.)

ברש"י, ומגדנות לשון מגדים, שהביא עימו מיני פירות של ארץ ישראל. וברש"י על הפסוק וְאָבֹא הַיּוֹם אֶל הָעֵין (בראשית כד. מב) היום יצאתי והיום באתי, מכאן שקפצה לו הארץ. וכעת מתיישב יפה במגד ומתק, לפי שאמרו (ראש השנה לא ע"ב וביצה ה' ע"א) כרם רבעי היה עולה לירושלים מהלך יום לכל צד וכו' ואמר עולא ואיתימא רבה בר עולא אמר רבי יוחנן מה טעם, כדי לעטר שוקי ירושלים בפירות. עיטור שוקי ירושלים הוא בפירות

נותרת, שימה בידך עטרת. וכיון שפירוש המילות טל צוה שנה טובה ומעוטרת בפירות וכבהמשך התפילה פרי הארץ לגאון ולתפארת, עיר ירושלים שהיא כסוכה נותרת בודדה אחר לקיטת הפירות, שימה את ירושלים בידך עטרת כמו שנאמר והיית עטרת תפארת ביד ה' (ישעיה סב. ג), הרי עטרת בפירות ועטרת בירושלים, עטרת בפירות טל צוה שנה טובה ומעוטרת בפירות, עטרת בירושלים שימה את ירושלים בידך עטרת, ושפיר שייך הטעם כדי לעטר שוקי ירושלים בפירות להיות מין במינו לחבר עטרת בעטרת.

מגדנות כלומר מתנות מגדים

ויוצא העבר פלי כסף וכלי זהב ובגדים ויתן לרבקה ומגדנות נתן לאחיה ולאמה (בראשית כד. ג).

ברש"י ומגדנות לשון מגדים, שהביא עימו מיני פירות של ארץ ישראל. מרש"י משמע שתיבת מגדנות נתלה במגדים, ונראה שמגדים הן הפירות המתוקים וכברמב"ן על הפסוק ממגד שמים מטל (דברים לג. ג) בא"ד זה לשונו, ויתכן שהפירות ייקראו מגדים וכו', ע"כ. אך כשמדבר ממתנות של פירות קורא אותן מגדנות והוא מב' תיבות, מתנות מגדים. ואכן בתרגום יונתן בן עוזיאל ומגדנות ודורונין, הרי שענין מגדנות הוא מתנה, כן מרש"י על הפסוק והמלך שלמה נתן למלכת שבא את כל חפצה אשר שאלה מלבד אשר נתן לה ביד המלך שלמה (מלכים א' י. ג) ושם ברש"י מלבד אשר נתן לה מתנות ומגדנות המצויין כאן ואינם מצויין במקומה. וברש"י מסכת כתובות (עג ע"ב) סבלונות מגדנות שהחתן שולח לארוסתו. וברבינו עובדיה מברטנורא (בבא בתרא פרק ט' משנה ה) השולח סבלונות לבית חמיו, מנהג חתנים למחרת הקידושין

גם אפשר מה שעיר כסוכה נותרת קאי על ירושלים עיר הקודש, זה לפי שנאמר אל תראוני שאני שחרחרת ששזפתני השמש בני אמי נחרו בי שמיני נטרה את הכרמים כרמי שלי לא נטרת (שיר השירים א. ו) וברש"י אל תראוני לבזיון שאני שחרחרת, לפי שאין שחרותי וכיעורי ממעי אמי אלא על ידי שזיפת השמש ונוח להתלבן כשיעמוד בצל, בני אמי הם בני מצרים שגדלתי בהם ועלו עמי בערב רב, הם ניחרו בי בהסתם ופתויים עד ששמוני נטרה את הכרמים ושם שזפתני השמש והושחרתי כלומר נתנוני ע"א אחרים, וכרמי שהיה שלי מאבותי לא נטרתי, ע"כ, ומהו כרמי שלי מאבותי, הרי ודאי שזוהי ירושלים עיר כסוכה נותרת, שהרי פרם היה לשלמה בבעל המון נתן את הכרם לנטרים איש יבא בפריו אלף כסף (שיר השירים ת. יא), וברש"י כרם היה לשלמה זו כנסת ישראל, בבעל המון בירושלים, נתן את הכרם לנטרים

שולחין לבית הארוסה תכשיטים ומיני מגדנות וכדי יין וכדי שמן וכו'. הרי שמגדנות עניינו הניתן במתנות, ומסתמא מתנות של מגדים שהן פירות מתוקים.

אמנם בפסוקים וכל סביבתיהם חזקו בידיהם בכלי כסף בזהב ברכוש ובבהמה ובמגדנות (עזרא א. ו) ורבים מביאים מנחה לה' לירושלם ומגדנות ליחזקיהו (דברי הימים ב' לב. כג) כתב במצודת ציון זה לשונו, במגדנות המילה ההיא יורה על דבר המעולה בין בפירות בין במלבושים בין בכלים.

ובאבן עזרא כאן ב' פירושים וזה לשונו, ומגדנות מגזירת מגדים, או פירוש מלבושים נכבדים ויהיה הנו"ן שורש כמו מטפחות. לפירוש הב' של האבן עזרא כלומר מגדן כמו מטפח ואין זה מלשון מגד דהיינו פרי מתוק.

כשנפרדו לבן ואמו מרבקה אמרו לה שכיון שהיא חולכת ונשאת לצדיק שוב אין להם עימה ויברכו את רבקה ויאמרו לה אהבתנו את ה' לאלפי רבבה וגו' (בראשית כד. ס).

בתרגום יונתן בן עוזיאל וברכו ית רבקה ואמרו לה עד כדון הוית אהתן וכדון את אולא ומתנסבא לצדיקא, יהי רעוא דמיניך יפקון אלפיך דריבון וכו'. מלשון התרגום יונתן משמע שכך הוא הפירוש, עד עתה היית אחותנו לא כן עתה משאת חולכת ונשאת לצדיק שאז כבר אינך אחותנו, כי הם ברשעתם לא רצו חתן וגיס אברך כולל בן תורה שיכניס לביתם תורה טהרה וקדושה ולכן אמרו כן.

ואודות ברכת לבן יהי רעוא דמיניך יפקון אלפיך דריבון, הנה איתא במדרש (בראשית רבה פרשה ס. יג) רבי ברכיה ורבי לוי בשם רבי חמא בר חנינה מפני מה לא נפקדה רבקה עד שנתפלל עליה יצחק, שלא יהיו עובדי כוכבים אומרים תפלתנו עשתה פרות אלא ויעתר יצחק לה' לנכח אשתו (בראשית כה. כא). וכעת מדברי התרגום יונתן כאן מובן ונראה מפורש שברכת לבן לא היתה אמיתית וכנ"ל.

וכיון שרוב בנים דומים לאחי האם וכדאמר רבא (בבא בתרא קי ע"א) הנושא אשה צריך שיבדוק באחיה, ממילא הנה מה טוב ומה נעים אשר כדון את אולא ומתנסבא לצדיקא ורבקה כבר אינה אחות לבן ושוב בניה של רבקה לא יהיו דומין ללבן. אמנם כל זה הוא בדרך דרוש, אך זה לשון בעל הטורים על הפסוק ולרבקה אח ושמך לבן (בראשית כד. כט), ולרבקה ב' במסורת, חד הכא וחד ותהיין מורת רוח ליצחק ולרבקה (בראשית כו. לה), ברמז שבשביל שהיה אחיה רשע ילדה עשיו הרשע וזהו ולרבקה אח ושמך לבן ותהיין מורת רוח ליצחק ולרבקה. עוד עיין מה שכתבנו על הפסוק וישכם לבן בבקר וינשק לבניו ולבנותיו ויברך אתהם וילך וישב לבן למקמו (בראשית לב. א) והבאנו דברי הספורנו שם.

עילאי בעו מיא תתאי לא בעו מיא ויצא יצחק לשויה בשדה לפנות ערב (בראשית כד. סג).

אחר מיתת שרה נתפרק אהל שרה אשר בחברון ובבוא
רבקה הביאה יצחק לאהל שרה אשר נטה בבאר שבע
וַיִּבְרָאָהּ יִצְחָק הָאֵהָלָה שָׂרָה אִמּוֹ וַיִּנָּקֶה
אֶת רַבְקָה וַתְּהִי לוֹ לְאִשָּׁה וַיֵּאָהֲבָהּ
וַיִּנָּחֶם יִצְחָק אַחֲרֵי אִמּוֹ (בראשית כד. סז).

ברש"י על הפסוק וַיִּבְרָא אֲבֶרְהָם לְסָפֹד לְשָׂרָה
(בראשית כג. ב) ויבוא אברהם מבאר שבע,
ובמסקנת דברי הרמב"ן שם שבזמן העקדה
אברהם ושרה היו דרים בחברון, שם נצטווה
על העקדה, ומה שנאמר בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וַיֵּשֶׁא
אֲבֶרְהָם אֶת עֵינָיו וַיֵּרָא אֶת הַמָּקוֹם מֵרָחֵק
(בראשית כב. ד) אף שחברון קרוב
לירושלים, זה כי לא נגלה לו הָהָר הַזֶּה
אֱלֹהִים (תהלים סח. יז) עד היום השלישי והיה
בשני הימים הולך בסביבי ירושלים ולא
היה הרצון להראות לו, ואברהם אחר
העקידה הלך תחילה אל באר שבע מקום
האשל שלו לתת הודאה על נסו ושם שמע
במיתת שרה ובא לחברון לסופדה, ומה
שרש"י שמבאר שבע בא ומה שבמדרש
(בראשית רבה פרשה נח. ה) וַיִּבְרָא אֲבֶרְהָם מִהֵיכָן
בָּא מֵהָר הַמּוֹרִיָּה, הכל טעם אחד, ומה
שאמר הכתוב וַיֵּשֶׁב אֲבֶרְהָם בְּבָאֵר שָׁבַע
(בראשית כב. יט), כי בשובו מן העקידה שב אל
באר שבע ומשם הלך לקבור את שרה
ואחר הקבורה מיד חזר לבאר שבע ונתיישב
שם שנים והשלים הכתוב ענין באר שבע
כאחד ואחרי כן סיפר בקבורה, ושם בבאר
שבע נשא יצחק את רבקה.

ואם מדברי הרמב"ן יוצא שאהלה של
שרה קודם הסתלקותה היה בחברון ששם היו
אברהם ושרה דרים באותו זמן, אם כן מהו
ויביאה יצחק את רבקה האהלה שרה אמו,
והלא הוא הביא אותה בבאר שבע.

ואמר שמואל (תענית יב ע"א) כל תענית
שלא קיבל עליו מבעוד יום לאו שמיה
תענית וכו', אימת מקביל ליה, רב אמר
במנחה (בזמן המנחה ואפילו בשוק אומר הריני
מחר בתענית) ושמואל אמר בתפילת
המנחה (בסופה אומר הריני מחר בתענית).
ואפשר בסימן לדרב ושמואל מענין זמן
שאלת גשמים בגולה בגמרא לעיל
(תענית י' ע"א) חנניה אומר ובגולה (שהוא
מקום נמוך ואין צריכים מטר כל כך) עד ששים
בתקופה וכו', איבעיא להו יום ששים
כלפני ששים ולא מדכרינן או כלאחר
ששים ומדכרינן, תא שמע רב אמר יום
ששים כלאחר ששים ושמואל אמר יום
ששים כלפני ששים, אמר רב נחמן בר
יצחק וסימנך עילאי בעו מיא תתאי לא
בעו מיא, פירוש ארץ ישראל גבוה
וצריכה יותר מים לפי שהן זורמין לעמק,
להכי רב שהיה מארץ ישראל אמר
שכלאחר ששים היינו שביום הששים
כבר שואלין, מה שאין כן שמואל שהיה
בבבל הנמוכה ואין צריך שם מים הרבה,
אמר כלפני ששים ואין שואלין ביום
הששים. והנה ביצחק אבינו שלא יצא
מארץ ישראל ועליו אמר אברהם אבינו
לאליעזר רק אֶת בְּנִי לֹא תָשִׁב שָׁמָּה
(בראשית כד. ח) ובזמן המנחה כידוע נאמר
בו ויצא יצחק לשוח בשדה לפנות ערב,
כן רב שהוא מארץ ישראל אמר במנחה
ואפילו בשוק כביצחק אבינו שהיה בשדה,
מה שאין כן שמואל שלא היה מארץ
ישראל אמר בתפילת המנחה שאינו
בשוק אלא בסוף התפילה תוספת ריצוי
ותחנונים שאז מקבל עליו התענית.

אך אחר שברמב"ן כאן ויביאה יצחק האהלה שרה אמו שהכתוב יספר בכבוד שנהג יצחק באמו אשר מעת שמתה לא נטו אהלה כי אמרו לא תבוא אשה אחרת אל אהל הגבירה הנכבדת ורק כאשר ראה את רבקה הביאה אל האהל ההוא לכבודה ושם לקחה, ממילא נראה פירוש ויביאה האהלה היינו אותו אהל של שרה שפירק אחר מיתתה כשאברהם עקר דירתו מחברון לבאר שבע, על אותו אהל אשר מעת שמתה שרה לא נטוהו כנ"ל, כעת בבוא רבקה נטו את אותו אהל וזהו ויביאה יצחק האהלה שרה אמו, אותו אהל קדוש אשר בחברון אחר מיתת שרה פירקוהו, כעת בבאר שבע בבוא רבקה נטוהו יצחק ויביאה לתוך אותו אהל, והרי רבי יוסי אומר (תענית כא ע"ב) לא מקומו של אדם מכבדו אלא אדם מכבד את מקומו, וממילא אמנם עד עתה היה אהל שרה בחברון אבל כיון שיצחק נטה את אותו אהל בבאר שבע הרי זה אהל שרה המכבד את באר שבע ומה לי הכא ומה לי התם.

ה' צבאות אם לא בתים רבים לשמה יהיו גדלים וטובים מאין יושב (ישעיה ה. ט) ואמר רבי יוחנן עתיד הקב"ה להחזירן לישובן שנאמר שיר המעלות הבטחים בה' כהר ציון (תהלים קכה. א) מה הר ציון עתיד הקב"ה להחזירו לישובו אף בתיהן של צדיקים עתיד הקב"ה להחזירן לישובן. הרי ממאמר זה שבתי הצדיקים אף שאינם כי נחרבו ונהרסו ונמחקו, אבל יש להם תקומה באשר הוא ביתם של צדיקים שנכנס בהם קדושה בתורה ובמצוות ובמעשים טובים, וכמו אהל שרה שהיה בחברון ואחר מיתתה הוקם בבאר שבע והרי זה אהל שרה, ממילא כל בית בארעא קדישא שבו קיימו מצות ישוב ארץ ישראל הרי ראוי שיהיה לו תקומה במהרה בימינו אמן.

נר שבת באהל שרה

וַיִּבְנֶה יִצְחָק הָאֹהֶלָה שָׂרָה אִמּוֹ וַיִּקַּח אֶת רִבְקָה וַתְּהִי לוֹ לְאִשָּׁה וַיֵּאָהֱבָה וַיִּנָּחֶם יִצְחָק אַחֲרֵי אִמּוֹ (בראשית כד. סז).

ברש"י ויביאה האהלה ונעשית דוגמת שרה אמו כלומר והרי היא שרה אמו, שכל זמן ששרה קיימת היה נר דלוק מערב שבת לערב שבת וברכה מצויה בעיסה וענן קשור על האהל ומשמתה פסקו וכשבאת רבקה חזרו.

כל זמן ששרה קיימת לא פסקה ברכה מהעיסה כלל, כמו כן היה הענן קשור בקביעות על האהל ללא הפסק, לא כן בנר שלא היה דולק ברציפות כל הזמן

בכל בני ישראל בארעא קדישא מתקיים מצות ישוב הארץ וראוי שתהיה להם תקומה שהקב"ה יחזירן לישובן וכעת אחר האסון המחריד בדרומה של ארץ הקודש שבאו מרצחים נתעבים ישמעאלים פלשתנים ושפלים ביום שמחת תורה תשפ"ד ושחטו באכזריות אין לשער ואין לתאר נערים וזקנים טף ונשים וחלקם נחטפו ושרפו הבתים והרסו, נזכרנו בדאמר רבי יוחנן (ברכות נח ע"ב) מיום שחרב בית המקדש נגזרה גזירה על בתיהן של צדיקים שיחרבו שנאמר בְּאֲזִי

חרובים מערב שבת לערב שבת ובין אם אומר כגון מאחד בשבת לאחד בשבת או משני בשבת לשני בשבת שהרי אדהכי והכי הן אותן מספר ימי השבוע, עם כל זאת אמר ערב שבת דוקא, כי אם כל העולם כולו ניזון בשביל חנינא בני וכידוע מהבעש"ט הקדוש שבשביל היינו בצינור שהוא חנינא בני, הרי חנינא בני אינו נצרך אף לא לקב חרובין, כי רק מי שצובר ומחזיק לעצמו הוא אינו מסתפק במה שיש לו, אבל מי שהוא המשפיע לאחרים, הנאתו היא במה שיש לאחרים, וכיון שחנינא בני הוא השביל והצינור להכלל, אזי לעצמו אינו נצרך אף לא לקב חרובין ורק בשביל חובת הכנות לכבוד שבת קודש כמו רב ספרא דמחרין רישא ורבא דמלח שיבוטא (שבת קט ע"א) לכן נצטרך רבי חנינא בן דוסא לשיעור מועט של קב חרובין מידי ערב שבת ולכן נקט דוקא מערב שבת לערב שבת.

באהל שרה היו דלתות פתוחות לרווחה ובג' שלא פסקו כל זמן ששרה קיימת, במדרש (בראשית רבה פרשה ס. טז) איתא עוד, כָּל יָמִים שֶׁהָיְתָה שָׂרָה קַיִּמָּת הָיוּ דְלָתוֹת פְּתוּחוֹת לְרוּחָהּ וְכֵיוֹן שִׁמְתָהּ שָׂרָה פָּסְקָה אוֹתָהּ הָרוּחָה וְכֵיוֹן שִׁבְאָתָה רִבְקָה חָזְרָה אוֹתָהּ הָרוּחָה. ולכאורה כאן הזכיר נסים שהיו באהל שרה, אבל בדלתות אפשר שיד אדם פתחתם כן ואיזה נס נראה בדלתות הפתוחות לרווחה. ונראה הענין כענין דלתות ההיכל ארבעים שנה שקודם חורבן הבית (וימא לט ע"ב) שהיו נפתחות מאליהן עד שגער בהן רבן יוחנן בן זכאי, אמר לו, היכל היכל מפני מה

אלא רק מערב שבת לערב שבת. ולפי שאמר רב (וימא כח ע"א) קיים אברהם אבינו כל התורה כולה אם כן ודאי ששרה אמנו אשת אברהם אבינו היתה מדלקת הנר לכבוד שבת קודש, ולכן הנר משבוע העבר היה דולק רק עד ערב שבת כדי ששוב בכל ערב שבת תהא שרה מדלקת את הנר לכבוד שבת. ונס זה הוא כענין הנס שבנר מערבי, שבמסכת מנחות (פו ע"ב) מחוץ לְפֶרֶכְתָּ הָעֵדֻת בְּאַהֶל מוֹעֵד (ויקרא כד. ג) עדות הוא לכל באי עולם שהשכינה שורה בישראל וכו' אמר רבא זה נר מערבי שנותנין בה שמן כנגד חברותיה וממנה היה מדליק (האחרות בערב כי אותה היה מדליק תחילה) ובה היה מסיים (את ההטבה בבוקר לפי שרק אחד שכל שאר הנרות כבו והיה מטיבין היה נכבה הנר המערבי והיה מטיבין ונותנין בו שמן מחדש), הרי שהנר המערבי היה כבה בדיוק כשהגיע זמנו להיות הכהן מיטיבו מחדש.

ואפשר שכמו הברכה שבעיסה והענין הקשור על האהל כן הנס שבנר היה אף הוא בהמשכה וללא הפסק כלל, כי נר בלשון חז"ל הוא הכלי קיבול להשמן, ואף שהשלהבת כבתה בכל ערב שבת וכנ"ל כדי ששרה תהא מדלקת את הנר לכבוד שבת, אבל השמן שבנר לא כלה כל זמן ששרה קיימת וגם נס זה נמשך ללא הפסק. וכעין שאמרנו בסיעתא דשמיא בדאמר רב יהודה אמר רב (תענית כד ע"ב) בכל יום ויום בת קול יוצאת ואומרת כל העולם כולו ניזון בשביל חנינא בני וחנינא בני דיו בקב חרובים מערב שבת לערב שבת, ואף שאין הבדל בין אם אומר שחנינא בני דיו בקב

ממנה למדים שאשה עיניה צרה באורחים. ובביאור הענין אפשר בסיעתא דשמיא שאם נדייק בלשון הגמרא (בבא מציעא פז ע"א) לא נראה כל חסרון בעין טובה שהיה לשרה אמנו באורחים, כי לשון הגמרא כך הוא, כתיב קמח וכתוב סולת (בראשית יח, ו, מִדְּרֵי שְׁלֹשׁ סָאִים קֶמַח סֹלֶת) אמר רבי יצחק מכאן שהאשה צרה עיניה באורחים יותר מן האיש. מכאן כלומר דוקא משרה אמנו מחברתו הטהורה של אברהם אבינו גדול מכניסי האורחים שאף היא יותר מכל הנשים היתה במידת החסד של בעלה אברהם דואגת לאורחים, ממנה דוקא באשר אין אשה במעלה יותר ממנה במצות הכנסת אורחים, ממנה למדו לכל הנשים. שהרי אם בעלה אמר סולת והיא הצדקנית אמרה קמח, הרי אשה עיניה צרה באורחין 'יותר' מן האיש, אמנם שרה אמנו היתה בעלת עין טובה מאד, אך עדיין לא כאברהם הגדול ממנה בזה. ואם בארזים כן, על אחת כמה וכמה כל הנשים שענינהן צרות יותר משל בעליהן, דהיינו לא ששרה צרה עיניה, אלא רק שעדיין לא הגיעה לרוחב עינים ורום מידת החסד של בעלה הגדול. וכעת אחרי ששרה אמנו הצדקנית למדנו שהאשה צרה עיניה באורחים יותר מן האיש, שמא תאמר עיני שרה חלילה צרה באורחין, לכן אמר שכל זמן ששרה קיימת היו דלתות פתוחות לרווחה בהכנסת האורחים.

גם אפשר שאכן בדלתות פתוחות לרווחה אין שום נס, אלא שאלו הג' ניסים נר דולק וברכה בעיסה וענן קשור היו בשביל שהיו באהל שרה דלתות פתוחות לרווחה כי

אתה מבעית עצמך, יודע אני כך שסופך עתיד ליחרב וכבר נתנבא עליך זכריה בן עדוא פתח לבנון דלתיה ותאכל אש בארזיה (זכריה יא, א), ושם בח"א מהרש"א בסימן זה שאתה נפתח מאליך והענין שלא יאמר האויב ידינו רמה, כי לולא שהיו נפתחים מאליהם לא היה יד אויב שולטת בהן לפתוח. ואם לפרענות רחמנא ליצלן נפתחות דלתות ההיכל מאליהן, על אחת כמה וכמה מידה טובה מרובה, ודאי שכל ימי חיי שרה שוין לטובה שיהיו דלתות פתוחות לרווחה מאליהן.

וייתכן מה שרש"י לא הביא את מה שדלתות פתוחות לרווחה והזכיר רק הג' נר דלוק מערב שבת לערב שבת וברכה מצויה בעיסה וענן קשור על האהל, כי באלו השלושה נראה הנס בחוש לעין כל, מה שאין כן דלתות פתוחות לרווחה שמשמעות הנס לכאורה אינו כהשלושה הנראין בחוש לעין כל, כי גם יד אדם יכולה לפותחם לרווחה.

וכשחיפשנו להבין מאי האי שכל ימים שהיתה שרה קיימת היו דלתות פתוחות לרווחה ומדוע אין פתיחתם לרווחה תלוי ביד אדם הפותחם, חשבנו שאמנם ודאי היה בזה ענין והתגלות נסית, אך אפשר בפשטות שחשיבות דלתות פתוחות לרווחה הוא בענין אחר. דהנה לכאורה תמוה מאד מה שהכלל אשה עיניה צרה באורחין לא למדו חז"ל אלא משרה אמנו שהיא הראשונה מארבע אימהות של כנסת ישראל היא שרה הצדקנית מחברתו הטהורה של אברהם אבינו מידת החסד גדול מכניסי האורחים, ודוקא

פתיחתם לרווחה היה כדי שְׁכָל דְּכָפִין יֵיטִי וַיִּכָּל, ורש"י הביא רק את הג' ניסים ומהם צא ולמד מי הגורם להג' ניסים האלו, הלא הוא מה שדלתות פתוחות לרווחה.

ב' מתוך חדר' עניינים שבאהל שרה נעשו כדי להכיר את המקום מרחוק להורות את הדרך ילכו בה כדי להגיע אל האהל, והב' האחרים מורים שהכל יכולים להיכנס לאכול ולשבו

עוד נראה בעניינים שהיו באהל כדאיתא במדרש ענן קשור ודלתות פתוחות לרווחה וברכה משולחת בעיסה ונר דולק, כי אהל אברהם ושרה היה ידוע ומפורסם לכל שהוא בית הכנסת אורחים, ועל ידי הענן הקשור היו העובדי דרכים מכירים את המקום מרחוק וכמו וַיֵּרָא אֶת הַמָּקוֹם מִרְחָק (בראשית כב. ד) שפ"י רש"י ראה ענן קשור על ההר, אבל היכר זה היה דוקא ביום הבהיר אך לא בשעות הלילה או ביום המעונן שאין הענן ניכר בין שאר העננים, לכן בשביל הלילה ובשביל יום המעונן היה גם את הנר שהיה אורו בוקע ויוצא לבחוץ ומאיר לעוברים ושבים להכיר את המקום מרחוק. ואחר שהיו ב' אלו העניינים ענן קשור ונר דולק להורות הדרך ילכו בה כדי להגיע שמה, כעת היו עוד ב' עניינים המורים על הכנסת האורחים שהיה שם באהל, דלתות פתוחות לרווחה עד שכל אחד יכול ומותר וראוי ורצוי להכנס ולבוא, וברכה משולחת בעיסה להודיע שאכן כל הנכנס יאכל וישבע.

ענני הגפן בענבי הגפן דבר נאה ומתקבל

ופעם בשמחת חתן אמרנו בדתנו רבנן (פסחים מט ע"א) לעולם ימכור אדם כל מה שיש לו וישא בת תלמיד חכם וישיא בתו לתלמיד חכם משל לענבי הגפן בענבי הגפן

דבר נאה ומתקבל, לפי שכל זמן ששרה קיימת היה נר דולק מערב שבת לערב שבת וברכה מצויה בעיסה וענן קשור על האהל ומשמתה פסקו וכשבאת רבקה חזרה, ורבקה בענבי הגפן ויצחק אבינו בן שרה אמנו מענבי הגפן כי ענב ר"ת ע"נ נר דולק ב'רכה בעיסה, וכל זה הוא בזכות מידת החסד והכנסת האורחים שהיו דלתות פתוחות לרווחה, כי אלו השלושה ודלתות פתוחות לרווחה הא בהא תליא, ורש"י מביא רק אלו השלושה עניינים פלאיים וניסיים ולא את הדבר שביד האדם דלתות פתוחות לרווחה שנקשר באלו השלושה ניסיים. ובענין החסד כבר כתבנו לעיל על הפסוק וַיֵּרָא אֵלָיו ה' בְּאֵלָיו מִמָּרָא וגו' (בראשית יח. א).

הסימן לקדושה והשראת השכינה

באהל שרה הוא החמשכיות שבאהל

עוד בענין אלו הג' שהיו באהל שרה, אמרנו בדברי הספד לאשה חשובה כשהיה צריך לחזק את בנה היחיד ואת צאצאיה מה שאלו הג' שהיו באהל שרה למדו חז"ל דוקא אחר מיתתה של שרה בפסוק ויביאה יצחק האהלה שרה אמו ולא למדו זאת מחייה אלא רק כשבאה רבקה מחברתו הטהורה של יצחק, דהנה כשבאה רבקה מחברתו הטהורה של יצחק היה המשכיות לאותם דברים נר דולק ברכה בעיסה וענן קשור וכאילו לא מתה שרה, זהו הסימן המובהק לקדושה והשראת השכינה שבאהלה של שרה.

ומתוך הדברים שבסעודה שלישית תשפ"ג להבין סדר הפסוק ויביאה יצחק האהלה שרה אמו ויקח את רבקה ותהי

לו לאשה ויאהבה וינחם יצחק אחרי אמו. תחילה כדי לשבר את האוון הנה לשון התרגום אונקלוס, וְאַעֲלֵה יִצְחָק לְמִשְׁכְּנָא וְחָזָא וְהָא תַּקְנִין עֹבְדֵהָא כְּעֹבְדֵי שָׂרָה אִמָּה וְנָסִיב יֵת רַבְּקָה וְהָוֵת לָהּ לְאַנְתּוֹ וְרַחֲמֵהּ וְאַתְנַחֵם יִצְחָק בְּתֵר דְּמִיתַת אִמָּה, מתחילה ויביאה האהלה, ואחר שראה מעשיה מתוקנין כמעשי שרה אמו לקחה בנשואין ואז היתה לו לאשה וינחם וכו'. אפשר שכשבאה עם אליעזר והנה כמו בשרה כן כעת דלתות נפתחות לרווחה מאליהן לקראת רבקה, ממילא ויביאה האהלה ואז לקחה בנשואין, פעולת הנשואין לקדשה לאשה היה מצד יצחק, והיא רבקה מצדה שלה ותהי לו ליצחק אשה מתאמת וראויה לזה הצדיק הנשגב, ואחר שמצד יצחק היה פעולת הקדושין ומצד רבקה היה הפעולה של ותהי לו לאשה לקירוב ומיזוג, ממילא ויאהבה, וכשראה באותה צדקת עמו את ההמשכיות לאהל אמו, אז וינחם אחרי אמו.

אברהם מאחד את כולם

אחר כל הדברים האלו מענין חסד של אברהם ומחברתו הטוהרה שרה ושדלתות היו פתוחות לרווחה בהכנסת האורחים, הנה מתוך הדברים עת רעוא דרעוין תשפ"ד מה שהוספנו בעקבות המלחמה בעזה. בתוך החסד של הכנסת האורחים היה אברהם מאחד בין כל אלו שבאו ונפגשו בצל קורתו כי ענין זה נכלל בחסד ומהותו של אברהם להיותו המאחד, ובעקדה ויהי אחר הדברים האלה וְהָאֱלֹהִים נָסָה אֶת אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר קַח נָא אֶת בְּנֶךָ אֶת יְחִידֶךָ (בראשית כב. א-ב) יחידך הוא אותו בן

האחד שכל כולו מאחד באחד וכבתרגום יונתן בן עוזיאל ויהי אחר הדברים האלה וְהָאֱלֹהִים בְּתֵר פְּתִיגְמֵי אֱלִילִין מִן דִּי נָצוּ יִצְחָק וַיִּשְׁמַעְעָל וְכו' עֲנִי יִשְׁמַעְעָל וַאֲמַר אָנָּא זָכָאִי יִתִּיר מִנֶּךָ דָּאָנָּא אֲתַגְזֵרִית לְתַלְסִירִי שְׁנִין וְאִין הָוֵת צְבוּתִי לְמַעַכְבָּא לֹא הָוִינָא מִסֵּר נַפְשִׁי לְאַתְגְּזָרָא וְאַתְּ אֲתַגְזֵרִית בֵּר תַּמְנֵינָא יוֹמִין אִילוּ הָוָה בְּךָ מִנְדַּעַא דְלָמָא לֹא הָוִית מִסֵּר נַפְשֶׁךָ לְאַתְגְּזָרָא, מְתִיב יִצְחָק וַאֲמַר הָא נָא יוֹמֵינָא בֵּר תַּלְתִּין וְשִׁית שְׁנִין וְאִילוּ בְּעִי קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא לְכוּלִּי אַבְרָהָם לֹא הָוִיתִי מַעַכְבָּא, מִן יָד אֲשַׁתְּמַעוּ פְּתִיגְמֵי אֱלִילִין קָדָם מְרִי עֲלָמָא וּמִן יָד מִימְרָא דִּה' נָסִי יֵת אַבְרָהָם. יצחק הוא יחידו המאחד כל כולו כל אבריו להבורא יתברך שמו, בְּיוֹם הַשְּׁלִישִׁי וַיֵּשֶׂא אַבְרָהָם אֶת עֵינָיו וַיֵּרָא אֶת הַמָּקוֹם מֵרָחֵק וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֵל נְעָרָיו שְׁבוּ לָכֶם פֹּה עִם הַחֲמוֹר וְאַנִּי וְהַנֶּעֱד נִלְכָּה עַד כֹּה (בראשית כב. ד-ה) אני האב והנער בני יחיד המאחד את כולו נלכה ואין עוד עמנו, וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֵל אַבְרָהָם אָבִיו וַיֹּאמֶר אָבִי וַיֹּאמֶר הֲנִי בְנִי וַיֹּאמֶר הִנֵּה הָאִשׁ וְהַעֲצִים וְאִיהָ הִשָּׂה לְעֹלָה (בראשית כב. ז) כי יצחק עדיין לא היה מבין ביחודו עם אביו ועל זה שאל איה השה, וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֱלֹהִים יִרְאֶה לּוֹ הַשָּׂה לְעֹלָה בְנִי (בראשית כב. ח) כלומר אני ואתה היחיד המאחד ואין עוד עמנו ואז וַיִּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו (שם) ואין עוד עמהם לא אדם ולא שה, וַיִּקְרָא אֱלֹהֵי מִלְאָךְ ה' מִן הַשָּׁמַיִם וּגַ' כִּי עָתָה יִדְעָתִי כִּי יֵרָא אֱלֹהִים אֶתָּה וְלֹא תִשְׁכַּת אֶת בְּנֶךָ אֶת יְחִידֶךָ מִמֶּנִּי (בראשית כב. יא-יב) הוא אותו יצחק יחידך המאחד את כל כולו להשי"ת, וַיֵּשֶׂא אַבְרָהָם אֶת עֵינָיו וַיֵּרָא וְהִנֵּה אֵיל אַחֵר נִאֲחָז בְּסֻבָּךְ בְּקִרְבִּי וַיִּלֶּךְ אַבְרָהָם

במדרש (בראשית רבה פרשה סא ד) ושמה קטורה שמקטרת מצות ומעשים טובים וכו', ושמה קטורה מן קטר כזה שהוא חותם גנזכה ומוציאה בחותמת קטורה וחתומה. וברש"י קטורה זו הגר ונקראת קטורה על שם שנאים מעשה כקטורת ושקשרה פתחה שלא נזדווגה לאדם מיום שפרשה מאברהם, ע"כ, הרי קטורה מלשון קטורת וגם מלשון קשר. ובדעת זקנים מבעלי התוספות, אילו לא פירש אלא על שנאים מעשה כקטורת היה לו לינקד קטורה בחול"ם כלשון ישימו קטורה באפך (דברים לג. י), ועכשיו שנקוד בשורו"ק הוא לשון קשירה, ואילו לא היה אלא לשון קשירה היה לו ליכתב קשורה, עכשיו שכתב קטורה שמע מינה תרתי.

אמנם כבר ראינו בפסוק ישימו קטורה באפך (דברים לג. י) שקטורת נקראת קטורה, ואף שאין קטורה דומה לקטורה כי קטורה קאי על הגר שנאים מעשה כקטורת ולכן שפיר נקראת קטורה ואילו קטורה היא הקטורת עצמה אך בלאו הרי בחז"ל מפורש שבמשמעות קטר ב' פירושים, האחד מלשון קשר והב' מלשון קיטור ועשן, שבמסכת ביצה (כג ע"א) דרש רב גביהא מבי כתיל אפתחא דבי ריש גלותא קטורא שרי (כן דרש להם ולא פי' דבריו), אמר ליה אממר מאי קטורא, אי קטורא בידי מעשה אומן הוא ואי לעשן אסור דהא קא מכבה, וברש"י אי קטורא בידי שעושין לבתי שוקים ולבתי ידים של חלוקי הנשים שמקמטין אותן על עץ חלק או על אגודה של קשים מעשה אומן הוא ואסיר וקטורא לשון קשר, וברש"י

ויקח את האיל ויעלהו לעלה תחת בנו בני (בראשית כב. יג) ויקרא אברהם שם המקום ההוא ה' יראה אשר יאמר היום בהר ה' יראה (בראשית כב. יד) ה' יראה את המעשה הזה שיצחק אכן קיבל על עצמו להיות יחידו מאוחד כל כולו להשי"ת, אשר יאמר היום שיאמרו לימי הדורות (רש"י) בהר ה' יראה הקב"ה לעמו להיותם גם הם מאחדים ומאוחדים באחדות. ואחר הקרבת אילו של יצחק ויקרא מלאך ה' אל אברהם שנית מן השמים ויאמר בי נשבעתי נאם ה' כי יען אשר עשית את הדבר הזה ולא חשכת את בנך את יחידך יחדו (בראשית כב. טז-טז), כעת כי ברך אברך וחרפה ארפה את זרעך ככוכבי השמים וכחול אשר על שפת הים וירש זרעך את שער איביו (בראשית כב. יז), ברך אברך אותך אברהם בכך שארבה את זרעך, לא זרעך בלשון רבים אלא זרעך בלשון יחיד הוא יצחק יחידו הכולל הכל, וביותר לפי שברש"י ברך אברך אחת לאב ואחת לבן וכבר כתבנו במק"א ברך אברך בגימטריא אברהם יצחק עם הט' אותיות. והתבררנו בזרעך כל גויי הארץ (בראשית כב. יח) בזרעך יחידך המאחד ירצו הרבים גויי הארץ להתברך. עוד דברים היו בעת רעוא דרעוין שהתמצית שלהם הוא שזכות וכח האחדות יעמוד לנו להנצל מכל העומדים עלינו ולהרמת קרן ישראל במהרה בימינו.

קטורה מלשון קטורת ומלשון קשר

ויסוף אברהם ויקח אשה ושמה קטורה (בראשית כה. א).

ואי לעשן קטורא לשון קיטור הכבשן דהיינו לעשן, ע"כ. הרי הגר שמה קטורה, וברש"י כאן כרש"י בגמרא ביצה שם ב' לשונות שבמשמעות קטורה.

ובלאו הכי מה שקטורה הוא גם ענן הקטורת וגם לשון קשר, שניהם ענין אחד הוא. כי מה שנאים מעשיה של הגר כקטורת, לפי שהקטורת הנאה היא זו שעשנה קשור וכענין נתקשרו שמים בעבים שנמצא ד' פעמים בגמרא ובב' פעמים ראינו שהוא לרצון, הפעם האחת בעובדא דנקדימון בן גוריון (תענית יט ע"ב וכו' ע"א) שאמר לאדון אחד הלוני שתים עשרה מעינות מים לעולי רגלים ואני אתן לך שתים עשרה עינות מים וכו' וקבע לו זמן ולכשהגיע זמן נכנס לבית המקדש ועמד בתפילה ואמר לפניו יתברך שמו ריבונו של עולם לא לכבודי עשיתי ולא לכבוד בית אבא אלא לכבודך עשיתי, מיד נתקשרו שמים בעבים וירדו גשמים עד שנתמלאו שתים עשרה מעינות מים והותירו, הרי נתקשרו בעבים הוא לרצון, והפעם הב' הוא המעשה ברבי יהושע בן חנניה ורבי יוסי הכהן שהיו מהלכים בדרך (חגיגה יד ע"ב) ופתח רבי יהושע ודרש במעשה מרכבה ואותו היום תקופת תמוז היה ונתקשרו שמים בעבים ונראה כמין קשת בענן והיו מלאכי השרת מתקבצין ובאין לשמוע כבני אדם שמתקבצין ובאין לראות במזמוטי חתן וכלה.

ואדהכי אם שמה קטורה בא הכתוב לשבחה שמקוטרת מצוות ומעשים טובים ומן קטר שהוא חותם גְּנֻזָּה מלשון קטר, כלומר קטורה על שם שנאים מעשיה

כקטורת ושקשרה פתחה מיום שפרשה מאברהם, אם כן אפשר לומר עוד בדמיון הקטורת, דאמר ליה רב יהודה לרבה בר רב יצחק (מנחות כו ע"ב) אסברה לך טעמא דרבי יוחנן מה שלשיטתו הקומץ מתיר שירים באכילה משתצית בו את האור ברובו, דאמר קרא וְהִנֵּה עֲלָה קִיטֹר הָאֶרֶץ פְּקִיטֹר הַכֶּבֶשֶׁן (בראשית יט. כח), אין כבשן מעלה קיטור עד שתצית האור ברובו (ובקומץ נמי דכתיב והקטיר בעיני קיטור). אם כן אם נאים מעשיה כקטורת הרי ודאי מעשים מרובים שלה הם נאים כי הקטורת הוא קיטור בריבוי.

ובעת קריאת שיר השירים שבת חול המועד פסח תשפ"ד חשבנו שודאי ענן הקטורת ולשון קשר ענין אחד הוא והא בהא תליא, שאומר שלמה המלך הַשִּׁבְעָתִי אֶתְכֶם וגו' אם תַּעֲרִירֵנִי וְאִם תַּעֲזֹרְרֵנִי אֶת הָאֱהָבָה עַד שְׁתַּחֲפֹץ (שיר השירים ג. ה), כנסת ישראל בהיותה בגלות אומרת היא להאומות השבעתי אתכם אל תעוררו אהבת דודי ממני על ידי פיתוי והסתה לעוזבו לשוב מאחריו בעוד שאהבתו חפץ עלי, מי זאת עֲלָה מִן הַמִּדְבָּר כְּתִימָרוֹת עֲשָׂן מִקְטָרֶת מֹר וּלְבוֹנָה מִכָּל אֲבָקֶת רוּכָל (שיר השירים ג. ו), מי זאת כלומר כמה גדולה היא זאת העולה מן המדבר שעמוד האש והענן הולכים לפני לעשות הדרך מישור והאומות רואין הענן והעשן עולין והיו מתמיהות על גדולתי ואומרות מי זאת כתימרות עשן גבוה וזקוף, מקוטרת מר ולבונה מכל אבקת רוכל המרכל בבשמים. הרי מיתמר כתמרות עשן

מאברהם (מרש"י לעיל, בראשית כה. א), זהו כל אלה בני קטורה, שלפי שקשרה פתחה לכן כל אלה בניה ולא יותר.

גם אפשר לדייק מדאמר רבי אבהו (סוטה יג ע"א) מלמד שהקיפוהו כתרים לארוננו של יעקב כגורן זה שמקיפים לו אטד, שבאו בני עשיו ובני ישמעאל ובני קטורה וכו'. ואם קטורה והגר חד הן אם כן למה אמרו שבאו בני עשיו ובני ישמעאל ובני קטורה, דהוה ליה למימר שבאו בני עשיו ובני קטורה כי ישמעאל גם הוא בכלל בני קטורה זו הגר, אלא שקטורה נקראת כן על שם שקשרה פתחה שלא נזדווגה לאדם מיום שפרשה מאברהם כפירוש רש"י, ואילו ישמעאל נולד עדיין לפני שפרשה מאברהם שאז עדיין לא היתה נקראת קטורה אלא הגר כי השם קטורה הוא על שם שקשרה פתחה אחר שפרשה מאברהם והיה זה אחר שכבר נולד ישמעאל.

מקוטרת הקשורה כענן קשור, וגם מקוטרת מור ולבונה במיני ריח מכל אבקת רוכל. ואפשר שבא לומר שכאשר כנסת ישראל מכונסים בקטר וקשר של אחדות, אז ודאי שהם מקוטרים במיני בשמים מר ולבונה והא בהא תליא.

וברש"י על הפסוק קח נא את בנך את יחידך וגו' ולך לך אל ארץ המדינה (בראשית כב. ב) בא"ד ואונקלוס תרגומו על שם עבודת הקטורת שיש בו מור נרד ושאר בשמים, אמנם בתרגום ולך לך אל ארץ המדינה ואייל לך לארעא פולחנא ולא הזכיר כלל קטורת או מור וכדו', ונראה שרש"י בא לומר שארעא פולחנא שבתרגום הוא על שם עבודת הקטורת שהיה בה מור וכו', אך אחר הדברים דלעיל שמיתמר כתמרות עשן מקוטרת הקשורה כענן קשור, ממילא המוריה הוא גם על שם תימור כשן הקטורת וגם על שם מור ומיני הבשמים שבקטורת.

יבוא הקב"ה שהוא בעל הברכות
ויברך את יצחק שהוא ייטב בעיניו
ויהי אחרי מות אברהם ויברך אלהים
את יצחק בנו (בראשית כה. יא).

ברש"י ויהי אחרי מות אברהם ויברך בא"ד, אף על פי שמסר הקב"ה את הברכות לאברהם נתיירא לברך את יצחק מפני שצפה את עשיו יוצא ממנו, אמר יבוא בעל הברכות ויברך את אשר ייטב בעיניו ובא הקב"ה וברכו, ע"כ. כשאברהם מברך הרי הוא מברך ברכה הכוללת ואין ראוי למעט בברכה, וכיון

כל אלה ולא יותר בני קטורה
ובני מדין עיפה ועפר וחקנך ואבידע
ואלדעה כל אלה בני קטורה (בראשית כה. ד).

כשנשאלנו בכולל בעלי בתים שלנו דשנים ורעננים מדוע נאמר כל אלה בני קטורה ולא בני אברהם והרי הם היו אף בניו של אברהם, השבנו שכל אלה בני קטורה היינו כל אלה הם ולא יותר בני קטורה, בני קטורה דוקא, לפי שקטורה זו הגר ונקראת כן על שם שקשרה פתחה שלא נזדווגה לאדם מיום שפרשה

שלא רצה לכלול את עשיו בברכה על כן לא ברך את יצחק ואמר אברהם יבוא הקב"ה שהוא בעל הברכות ויברך את

יצחק שהוא ייטב בעיניו כמו שאמר לו הקב"ה כי בִּיצְחָק יִקְרָא לְךָ זָרַע (בראשית כא. יב) ולא כל יצחק.

הפטרת חיי שרה

אבן השואבת שבעטרה
שכל הראוי למלכות חולמתו

וְאֶדְנֶיהָ בֶּן חֲגִית מִתְנַשֵּׂא לֵאמֹר אֲנִי
אֶמְלֹךְ וַיַּעַשׂ לֹו רֶכֶב וּפָרָשִׁים וְחֲמִשִּׁים
אִישׁ רִצִּים לְפָנָיו (מלכים א' א. ה.)

מואסים בו שאינו ראוי לבוא בקהל, והיתה לראש פינה שמבית דינו של שמואל יצא שהותר לבוא בקהל ונעשה ראש פינה ומלך וכו'.

במסכת פסחים (קט ע"א) אמר רבי שמעון בר נחמני אמר רבי יונתן אוֹדֶךְ כִּי עֲנִיתִנִי (תהלים קית. כא) אמר דוד, אֲבָן מַאֲסוֹ הַבּוֹנִים הִיתָה לְרֹאשׁ פֶּנֶה (תהלים קית. כב) אמר ישי, מֵאֵת ה' הִיתָה זֹאת (תהלים קית. כג) אמרו אחיו וכו', ובח"א מהרש"א, במלחמה עם גלית הפלשתי, ולפי שעל ידי זה אמר שאול בֶּן מִי זֶה הַנָּעַר (שמואל א' יז. נה) שראה בו טכסיסי מלכות ודואג השיבו עד שאתה שואל אם הוא ראוי למלכות שאל אם ראוי הוא לבוא בקהל כדאמר רבי יוחנן במסכת יבמות (עו ע"ב) דאמר קרא וְכִרְאוֹת שְׂאוֹל אֶת דָּוִד וַיֵּצֵא לְקִרְיַת הַפְּלִשְׁתִּי אֶמֶר אֶל אֲבִנֵּי שָׂר הַצָּבָא בֶּן מִי זֶה הַנָּעַר (שם) וכו', אמר ליה דואג האדומי עד שאתה משאיל עליו אם הגון הוא למלכות אם לאו שאל עליו אם ראוי לבוא בקהל אם לאו, מאי טעמא דקאתי מרות המואביה וכו', ולזה אמר ישי אבן מאסו הבונים שהם דואג וסיעתו שהם תלמידי חכמים שנקראו בונים שהיו

ואפשר לפי שבמסכת עבודה זרה (מד ע"א) וַיִּקַּח אֶת עֲטֹרַת מֶלֶכָם מֵעַל רֹאשׁוֹ וּמִשְׁקְלָהּ כֶּכֶר זָהָב (שמואל ב' יב. ל) וַיִּקַּח אֶת עֲטֹרַת מֶלֶכָם מֵעַל רֹאשׁוֹ וּמִשְׁקְלָהּ כֶּכֶר זָהָב וַאֲבָן יָקָרָה וַתְּהִי עַל רֹאשׁ דָּוִד, בבני עמון קאי ועבודת כוכבים שלהם מלכם שמה) ומי שרי, איסורי הנאה נינהו, אמר רב נחמן איתי הגיתי (שהיה עכו"ם) בא וביטלה (והדר וישאם דוד), משקלה ככר זהב היכי מצי מנח לה (והלא כבידה היא מאד וכתביב וַתְּהִי עַל רֹאשׁ דָּוִד), אמר רב יהודה אמר רב ראוייה לנוח על ראש דוד, רבי יוסי ברבי חנינא אמר אבן שואבת היתה בה (דרך אותה אבן להגביה מתכת ולתלותה באויר) דהות דרא לה (שהיתה נושאת לעטרה ומגביהתה), רבי אלעזר אמר אבן יקרה היתה בה ששוה ככר זהב (והיינו משקלה ככר זהב ששקולה כד), זאת הִיתָה לִי כִּי פִקְדִיךָ נִצַּרְתִּי (תהלים קיט. נו) מאי קאמר, הכי קאמר, בשכר שפקודיך נצרתני, זאת היתה לי לעדות (העטרה מעידה עלי שאני הגון למלכות), מאי עדותה אמר רבי יהושע בן לוי שהיה

מניחה במקום תפילין והולמתו (וישבת בראשו יפה ומכוונת למידת ראשו), והא בעי אנוחי תפילין, אמר רבי שמואל בר רב יצחק מקום יש בראש שראוי להניח בו שתי תפילין, ויציאן את בן המלך ויתנו עליו את הנזר ואת העדות (דברי הימים ב כג. יא) נזר זו כלילא, עדות אמר רבי יהודה אמר רב עדות הוא לבית דוד שכל הראוי למלכות הולמתו וכל שאינו ראוי למלכות אין הולמתו. ובבב יהודע ד"ה מקום יש בראש שראוי להניח בו שתי תפילין בא"ד זה לשונו, ומה שאמר עדות היא לבית דוד, נ"ל בס"ד בזה רמז הכתוב אבן מאסו הבונים היא העטרה שהיה בה אבן יקרה ששוה ככר זהב ולכך קרא אותה על שם האבן שבה, דבתחילה מאסו הבונים החכמים משום דהיתה איסור הנאה אך אחר כך בא איתי הגיתי ובטלה ואז היתה לראש פינה בראש דוד המלך עליו השלום, ובאמת

מאת ה' היתה זאת בדרך נס על ידי שם הוי" ברוך הוא יען היא נפלאה בעינינו שנמצא בה דבר פלא שהיה לובשה במקום תפילין והולמתו כדי שיהיה גם זה עדות למלכות בית דוד וכו', ע"כ מבן יהודע. ממילא אודך כי עניתני אמר דוד, אבן מאסו הבונים היתה לראש פינה אמר ישי היא האבן שצריכה להיות בראש דוד ושמאסו הבונים הם החכמים כפירושו של הבן יהודע אי נמי הבונים החכמים דואג וסיעתו שמאסו בדוד להיות אבן עטרה זו בראשו לאות מלכות, אבל היתה לראש פינה אבן זו היתה לראשו של דוד קבועה בפינתה והולמתו. מאת ה' היתה זאת אמרו אחיו והסכימו למלכותו באשר העטרה הולמתו, ואחיו אלה לא כאח אדוניה בן חגית שנאמר בו וַאֲדֹנִיָּה בֶן חָגִית מִתְנַשֵּׂא לֵאמֹר אֲנִי אֶמְלֹךְ (מלכים א' א. ה), אדוניה בן חגית מתנשא להולמו העטרה ולא הולמתו.